Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 110 (10095) | 1976 чылдың май 8, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

РИГА. Республиканың механизаторлары май 6-да торф тывыжының сезонун эгелей бергеш. Торф тывыжы-биле кады олар ооң соонда ыяш тарыырынга шөлдерни белеткеп эгелээнгер. Кол кичээнгейни Рига чоогунга, а ол ышкаш Латвияның чөөн районнарында ыяш эвээш черлерге ыяш олуртуруңче салган. Күске чедир механизаторлар ине бүрүлүг ыяштарны олуртурунга 150 гектар черни дамчыдып бээрлер. Беш чылдың иштинде ыяшты ыпчаар тарып олуртуру торф тывыжының бүгү шөлүнүң дөрттүн бир кезээн эзлээр.

(СЭТА).

ТАЛДЫ-КУРГАН. Семиречьениң каналдарында май 6-да суг агып эгелээн—күзүн тараан тарааны болгаш хөй чылдыг сигеннерни тараажылар суттарып эгелээн. Эрткен чазындан хөй, секунда бүрүзүнде тараа шөлдерипче үче кубометр суг кээп турар. Амгы суттарылга сезонунга республиканың мурнуу-чөөн талазында үжен хире чаа суг шыгламырларын тутканы-биле ол тайыдбырлаттынар. Тараа шөлдерин эрте суттарын эгелээни тараа шөлдериниң, садтарның болгаш погаа плантацияларының дүжүткүрүн эзлээн бедидер.

(СЭТА).

Ажылчын чер бүрүзүнге ажыктыг, шынарлыг ажылдаар

Часкы хову ажылдарынга

бедик темп болгаш шынар

„ШАМБАЛЫГДА“

Кызыл районнуң «Шамбалыг» совхозта комсомолчуаныяктарның № 1 хову-трактор бригадазының кежигүннери СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, чер ажылының культуразын бедидип турган, белик дүжүттү остүрер сорулганы салган. Ук коллектив тараа культураларынга га бүрүзүнден 12 центнер дүжүттү алыр дээн.

Оларның бо чаагай эгелээшкинин ол ажыл-агыйның ийи болгаш үш дугаар бригадаларының механизаторлары изин-биле деткип, каттышкан. Бо хүннерде бригадалар аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда ийи дугаар бригада чорун, партия, профсвилел организацияларының, совхоз дирекциязының вымпели болгаш акша-биле шаңнаткан. Ол бригада 6 ажыл хүнүнде ийи мүң алды чүс гектар черниң шыгын базырып, 650 гектар черге часкы чер андарылгазын чоруткан.

Бригаданың механизаторлары чер андарылгазын чоруткушаан, эрте чажар культураларының чаштырылгазын массалыг-биле эгелээн. Чүгле дөрт хүн иштинде 5 агрегат 1400 гектар черге ыяллтасты чаштырган. ДТ—75 деп тракторлуң башкарыкчылары Доңгак Машпак-оол, Ооржак Оттук-оол олар хүнде 40 гектар черге тараанны чаштырар турган, 45—50 гектар чедирип турар. Күчүлүг К—700 деп тракторлуң башкарыкчылары Ооржак Май-оол, Николай Хомушку эзлчегде 60 гектарга тараанны чаштырар нормазын 70—75 гектар чедирип, чарышка шылгараан. Чамыяң Хөөкүй-оол эзлчегде чедеп га черни сайзырадып илиртээр нормазын 120 гектар чедирип келген.

Бо хүннерде механизаторларның аразында хайыккан социалистиг чарышка Хүндел-оол Меңге, Ооржак Оттук-оол олар типлээн.

Механизаторларның ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан. Поварлар Хокпеш-уруг Ондар, Зина Ондар олар эки шынарлыг ыпзы-бүрү, амдаг-сүзүвүүт чемнерни белеткээн, механизаторларның ажылдап турар черлеринге чедирип берип турар. Механизаторлар эзлчег соонда чүпер-бажыңга кирип, арыг-силиг эгтинген орунларга дыштанып, хостуг шактарында шыдыраа, домино ойнап, солунар, помнар помчуп турар.

Бригаданың төвүнде көскү агитация үлегерлиг кылдыр дериттинген. Ында механизаторларның хүлээлгелерин, социалистиг чарыштың негелделерин, чаржын турарларның түңнелдерин чараштыр бижээн аскылаан. Совхозта библиотека эргелекчизи Куулар Хүлер агитхуудусту көрүштүг болгаш утка-шынарлыг кылдыр үндүрүп турар. Сандан Монгуштуң удурткан агиткультбригадазының боттывыштыр артистери бо бригадага солун концертти бараалгаткаш барган. Бригаданың удуртукчулары кижилерниң кылган ажылының түңнелки хүн бүрүде үндүрүп, механизаторларның кылган ажылын ында бижип турар.

Оларның кожазында Владимир Бүрбүнүң удурткан № 3 бригадазының механизаторлары хову ажылдарын база шалыпкын чорудуп турар. Кыска хуусаада 3200 гектар черниң шыгын базыргаш, ам чер аңдарылгазының планын күүсеткеш, тараа культураларының чаштырылгазын эгелээн.

К. ХЕРТЕК.

Дагжыларның сууру— Хову-Аксының кедээзинде чаа тудуг хүн бүрү бедип олурар. Ында № 18 КМК-дан И. Карпоетуң удуртуп турары комплекстиг бригада даараныла фабриказының .тудуун чорудуп турары ол.

18 дугаарлыг КМК-ның коллективи СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш бодунуң үлүг-хуузун киириштирип, планныг онааладаларын чедиишкиннинг күүседип турар. Мартта, апрельде ажылдың темпизи январь, февраль айларга деңнээрге улам бедээн. Бирги кварталда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 38 хуу ажыр күсеттинген.

Ол коллективте дуржулгалыг каңгакчы Ооржак Араптанович Суваң бодунуң мергежилиниң ёзулуг мастери. Хову-Аксынга «Тыва кобальт» комбинаттың чаа-ла туттунуп эгелээн хүннери-биле кады О. Суваңның күш-ажылчы намдары тудуш хөлбашкан. Ажыл-ишке чедиишкиннери дээш Ооржак Араптанович юбилейлиг медаль-биле шаңнаткан. Ооң кылган ажылының шынары тергиин эки.

ЧУРУКТА: дуржулгалыг каңгакчы О. А. Суваң.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Ажылдың программазы кылдыр хүлээп ап турар

Москваның И. А. Лихачёв аттыг автозаводунга байырлыг митингиге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиргиве секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазы совет кижилерни улам улуг күш-биле үре-түңнелдиг ажылдаарынче сорук киргген.

* * *

Бо хүннерде бистиң республикада эртип турар митингилерге болгаш хуралдарга ооң киржикчилери эш Л. И. Брежневтиң чугаазын боттарының ажыл-ижиниң тодаргай программазы кылдыр хүлээп ап, ончу беш чылдың даалгаларын хуусаадан эрте күүседири дээш социалистиг чарыштыг улам калбартырынга шиитпирлиин илередип турарлар.

Бистиң партия болгаш Совет чазак эң чугула сорулга кылдыр совет улустуң чаагай чоруун улам экижидерин көрүп турар. Республика типографиязының коллективинге болган митингини ажыткаш, ооң директору эш И. М. Караоол ол дугайын демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары эш Л. И. Брежневтиң Москваның Лихачёв аттыг автозаводунга чугаазында айыткан үүлдерни бистиң коллектив бүрүү-биле үүлдүгүнүп көрүп турар. Партиялыг болгаш чаазактыг совет кижилер дугайында сагыш салыышкынынга харыы кылдыр бүдүрүлге күүлерин долу ажыглап, эң эки шынарлыг кылдыр ажылдаарынче политграфистерни ол кыйтырган.

Өрүлге цехиниң мастери И. В. Давыдова база Т. Р. Николаева болгаш өскелер-даа боттарының чугаазынга СЭКП Төп Комитети тайбыңны быжыглаары болгаш кады ажылдажылга дээш хүн бүрү демисежин турарынга хаңы өөрүп четтиргенин илереткеннер.

Типография коллективиниң митингизинге хүлээп алган резолюцияда онгу беш чылдың баштайгы чылының планын хуусаадан эрте күүседирин партияга болгаш чазакка бүзүредип турар.

Кызылдың 1-ги автотранспорт бүдүрүлгезинге митингини партия бюрозунуң секретары М. Г. Турбина ажыткан.

Бүдүрүлге черниң директору Б. Н. Стрельников СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган үүлдерни тайылбырлааш, ол коллективтиң чыл эгезинден бээр кылган ажылының түңнелдеринге доктааган. Дөрт айның чүк сайгарарының болгаш сөөртүрүүнүң планнарының чедиишкиннинг күүсеттингенин ол дыңнаткан.

Индирде — мурнакчы чолаачы И. С. Баев:

— Коммунистиг партияның политики болгаш даштыкы политиказын, XXV съездиниң айытканы тургузукчу программазын бистер бүрүү-биле үүлдүгүнүп, ацаа боттарывыстың шалыпчы ажылывыс-биле харыылаар ужурлуг бис. Бистиң чолаачылар бригадазы чыл планын хуусаадан эрте күүседиргенге бижыг шиитпирлиг. Ынчангаш өскедаа эштерни шалыпчы ажылдаарынче кыйгырып тур мен — деп, ол чугаалаан.

Септелге участогунуң начальниги А. Ф. Валев болгаш митингиге сос ап, үүве чугаалаан өске-даа транспортчулар ажылдың ажыктыг чоруун болгаш шынарын улам бедидеринче, даанган ажыл-хөрээн харыысалгалыг ёзу-биле көрүп, кылырынче партияның кыйтырыын бүрүү-биле деткээнин коллектив кежигүннериниң мурнундан илереткеннер.

Беш чылдың планнарын чедиишкиннинг күүседири дээш бүгү күштү салыры хүлээнген резолюцияны бирги АТБ-ниң коллективи хүлээп алган.

(Бистиң корр.).

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

УРУГЛАРНЫҢ КАДЫКШЫЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА САГЫШ ЧОВААШКЫН

Май 6-да Москвага РСФСР-ниң Дээди Совединиң кадык камгалал, социал хандырылга болгаш спорт талазы-биле комиссиялының хуралы болган. Кадык камгалалының дугайында РСФСР-ниң хоойлуузун күүседип турары-биле дүүштүр Калуга области уругларның кадыкшылын камгалаарының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

Уругларның кадыкшылын камгалаар талазы-биле улуг ажылды области чорудуп турар деп, хуралга демдеглээн. Тоску беш чылдың иштинде уругларның эмнелге-профилактика болган школа назыны четпээнперинің албан черлериниң четкиапи калбарткан. 112 школаны туткан, 60 мүң ажыг өөреникчилер спортка киржип турар. Санал бергеннериң демдеглээни-биле алырга, ооң-биле чергелештир кадык камгалал дугайында хоойлуну күүседириде шыңгыы четпестер база бар. Чижээлээргe, уругларны медицина талазы-биле хандырарын организастаарында, поликлиника болган эмнелгелериниң ажылында четпестер бар. Эвээн хөй школаларда кичээлдерни амдаа ийи эзлчеглиг чорудуп турар, ынг чемни организастаары хөй-хөй школаларда эки авес, спорт баазазы кошкак хөгжүп турар.

Калуга облкүүскомга, РСФСР-ниң Куриланыңга болгаш РСФСР-ниң тус-тус министерстволарыңа ончу беш чылда Калуга области эвээн кан уруглар поликлиниказын, эмнелгелерин, санаторийлерин болгаш школаларны тударының, болгаш чаартып кылырының, уругларны чеми-биле области уламна долуулу-биле хандырарының айтырыгларын чугаалажып көөрүп комиссия саналдаан.

Хуралга СЭКП ТК-ның, РСФСР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң, ӨСРЭ-ниң болгаш Россия Федерациязының министерстволарының база ведомстволарының харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

ШЫНАРЖЕ КИЧЭЭНГЕЙНИ КҮШТЕЛДИРЕР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет талазы-биле болгаш үлетпүр база тудуг талазы-биле доктаамал комиссиялары боттарының эзлчеглиг хуралдарын эрттиргилээш, садытта болгаш тудуг материалдарының бүдүрүлгелериниге хамаарышкан чамдык чугула айтырыгларны чугаалаашкан.

План-бюджет талазы-биле доктаамал комиссия бараанны мөөнцеп сайгарар «Ростекстильторг», «Росторгодежда» баазаларның эргелекчилери Л. Хрипунова биле Л. Гуркова оларның бюджеткe киривлгезин күүседип турарының дугайында дыңнадыгларын чугаалажып көргеш. Баазаларның ажылында эки үүлдер-биле чергелештир республиканың чурттакчы чопуп бараан-биле хандырарын эжижидериниң бар аргаларын чедир ажыглавайн турарын комиссия демдеглээн.

«Росторгодежда» база трикотаж болгаш ук аймаа кылыгларны сайгарарының планын, садыг четкилеринге бөрт аймаан болгаш алгы топпар бээр планын күүсетпээн. Ылаңгыя Кызыл-садыг, Каа-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Бии-Хем райполары трикотаж кылыгларны базаалардан эвээш ап келген. Улуг-Хем, Чоон-Хемчик районнарның, Ак-Довурак хоорайның садыгларынга ол базаларда бар турган чамдык идик болгаш хеп аймаа үзүктелип турганнаан.

Бараан үндүрүп алыр базалардан херек бараанларны чогуур үеэинде дүрген болгаш четчири-биле алырын, оларны республикага чогуур үеэинде эккеп ап, үүрмектеп садар садыг четкилеринге дүрген сларган турарын хандырарын Садыг министерствозунга, Роспотребсоюзтуң баштаар черинге, базаларның удуртукчуларынга доктаамал комиссия сүмелээн.

Тудуг материалдар үлетпүрүнүң эргелелиниң болгаш олаар үүл үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелериниң үндүрүп турар продукциязының шынарының дугайында айтырыгны Дээди Советтиң үлетпүр болгаш тудуг талазы-биле доктаамал комиссиязы бодунуң хуралында чугаалаашкан. Үстүнде адаан эргелелдериниң бүдүрүлгелери кылып үндүрүп турар продукцияларының шынарын бедидер талазы-биле ажылдарны кончуг четпес чорудуп турары чер-черге кылган хынаалдардан болгаш бо айтырыгны комиссия хуралында чугаалажып турда илерээн.

Бо чылдың үүле дөрт айларында безин Кызылдың туйбу заводунуң бүдүргеп тудуг туйбузунуң 55 хуузу стандартка дүүшпес болган. Бо бүдүрүлгеде шыпар дээш негелде болгаш контроль кошкак: техниктиг чорудулганың картазы кылдынмаан, чиг-эти болгаш белеп продукцияны лабораторияга доктаамал эвес шенеп турар, бүдүрүлге технологиязынга ажылчынарны өөредирин организаставаан, продукцияның эки шынарлыы дээш шаңнап-мактаарының системазын ажылдап кылбаан. Кызыл-Мажалыктың туйбу заводу сай хөлуктуг туйбуларны ыраккы районнарже оваалай чүдүргеш чорудуп турарындан, хөй таварылгаларда оларның кезин чуурлуп калган чедип турар.

Одаар үүл үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери продукция шынарынче база кошкак кичээнгей салып турар. Республика иштинде сайгарып турар хөмүр-даштың шынары багай дээш хомудалдар хөй. Улуг-Хем ыяш-үлетпүр ажылагыйы ГОСТ сагыйын, дилгеп материалдарның болгаш тудуг ыяжының өртээн улгаттырып турар чорук ам-даа чайлаттынмаан.

Үстүнде адаан ийи эргелелдериниң чагыргазында бүдүрүлгелериниң шынарже кичээнгей салбайн, продукция бүдүрериниң технологиязын хажыдып, ажылга үрей кылышынарны болдуруп турарынче эргелелдериниң удуртукчуларының кичээнгейин комиссия уландырган болгаш бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының продукция шынарын бедидери болгаш стандарттарның ролюн күштелдирери дээш харыысалгазын бедидерин чедип алырын оларга сүмелээн.

АЖЫЛ ШАПКЫНЧААН

Районга час орайтаа дүшсе-даа, «Тоора-Хем» совхозтуң тараа шөлдериниде часкы хову ажылдары Май 1-ниң байырдал хүннери-биле холбаштыр эгелээш, ам хүн бүрү улам-на шапкынчын чорун олурар.

Баштайгы хүннерниң түңнели-биле алырга, совхозта Совет Тыва салбырның механизаторлары күш-ажылды бедик организастааның көргүзүп турар. Тракторист Кол Күдер-оол «ДТ-75» трактор-биле бир эзлчегде 6 га чер чарар нормазын 8 га чедирип турар. Ол ышкаш Сат Болат-оол, Кол Чаш олар база үлүг-нормазын 110—115 хуу күүседип турарлар.

В. ТАМДЫҢ-ООЛ.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН

Алгы заводу — республикада мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Заводтуң коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылын чедиишкиниг ажыл-ишиг-биле эгелеп, СЭКП-ниң XXV съездизинге рапорттаашын билир болгай бис.

Мурнакчы коллектив эрткен үеинин дургузунда күш-ажылчы темпизин бичии-даа кошкатпайн ажылдап келген болгаш 4 айларның планныг онааладаларын база чедиишкиниг күүсеткен. Пландан ажыр 40 мүн рубльдин продукциязы бүдүртүнген болгаш 29 мүннуу сайгартынган. Ол саннарны тодаргайларга мындыг: 400 эжеш кидис, 3,4 мүн эжеш хөм идиктер пландан ажыр кылдынган. Партиялың XXV съездизинин шиитпирлеринге сорук киргеш коллективтен Мария Ооржактын, Иван Боканевтин, Анастасия Левченконун, Галина Венцерлыктын баштап турары коммунистиг күш-ажылдың бригаалары эң бедик көргүзүглерни чедип ап, шылгарангай ажылдаан.

Репортаж

ИЙИ БРИГАДАНЫҢ ИЖИ

Бора-Хөлдүн, Чаңгыс-Хадынның, Хөндергейнин, Чоога-Аксының шөлдеринде часкы хову ажылдары калбаргаш. Онгу беш чылдың бирги чылының социалистиг чарыжында киришкен СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң механизаторлары болгаш тараажылары чер ажылының культуразын бедидер талазы-биле партияның XXV съездизиниң салган перспективтиг улуг сорулгаларын эрестиг күүседиринге күш-ажылчы үлүүн киирер дээш бедик көдүрлүүшкүнүг ажылдап киришкен.

Чер андарган, тараа чаштырган, илиртээшкин болгаш өске-даа чер болбазыраткан трактор агрегаттары шөл бүрүзүнде ийи-үш, харын, беш-алды-даа болуп алган доозунун доюлдур чорун турда, Бора-Хөл хову турлаанга чеде берлиис. Комсомолчу-аныяктарның № 1 хову-трактор бригадазы Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйларының хову-трактор бригадаларының чарыжынга Май 1-ниң байырлалын таварыштыр тишлекчи болуп, партия райкомунуң, райкүүскомнуң, райпрофсвилел чөвүлелиниң болгаш комсомол райкомунуң шилчиир Кызыл туғун радиоприемник-биле кады чаалап алган болду.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседиринче чоннуу көдүрген кыйгырыгдар болгаш көскү агитацияның өске-даа хевирлери ажыл-ишчилерни сорук киргген. Кызыл-булуг негелдете дүүштүр дериттиптен. Механизаторнуң булуңу, социалистиг чарыштың негелделери астынган. «Кым мурнундал?» деп самбырада хоочун механизатор Осур Сат баштаан мурнакчылар саадапкан. Соолгу агитхуудуста хову ажылының дугайын тодазы-биле чырыткан. Совхозта партком, дирекция чери, профсвилелдиң ажылчын комитеди болгаш комсомол комитеди тараажыларның чарыжының түңнелин үндүргеш, хөй мурнакчыларга шилчиир вымпелди база акша шаңналдарын тывыскан. Механизаторлар ийи эзлчег-биле дүн-хүн дивейн ажылдап турар.

Хову ажыл-чорудулганы хайгаарап чораан совхозтуң кол агроному Х. Дамба-Даржаа бригадир С. Кадыг-оолбиле турлаага хан келди. Хову ажылының иштин байдалын олардан сонуургадывыс.

— Бисте ажыл организастыг. Шык базырыышкынынче организастыг киргеш, 4350 га черни илиртеп доостувус. Бо чылын көдээ ажыл-агый культураларын 6900 гектарга тарыыр-ужурлуг. Эрткен чылын белеткээн черге немей 2550 ганы удур андарар, ооң 1800 га чер андартынган. Механизатор бүрүзү ажылдың шынары, техниканы ажыктыг ажыглаар, бүдүрүкчүлүг ажылладыр дээш турукун турар. Ажылга четпестер болгулай бээр-дир. Чер ажылының шынарын үргүлчү хынап турары-биле улусчу контрольдун түр постуларын тургускан.

Ында механизаторлар кылыр ижиниң аайы-биле звенодарга хуваалдалыг. Чаштырылга, чер андарылгазы болгаш илиртээшкин звенолары (удуртукчулары М. Сарай-оол, К. Чигжит, М. Самбуу) арзында чарыштыг. Чарыш түңнелин көөрде үүле сан-чурагайларже эвес, харын шынарынче база кичээнгей салып турар. Тараа чажылдазын май 1-де эгелээн. Чеди «Беларусь», ийи «ДТ-75» трактор агрегаттары чаштырылгада ажылдап, 800 га черге кызыл-тас үрезиин чашкан.

Бора-Хөл бригадазы «Искра» колхозтуң № 1 хову-трактор бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган, тараа культураларының га бүрүзүнден ортумаа-биле 10 центнер дүжүттү, кукурузаның гаынадан-на 200 центнер погаан массаны адырын хүлээнген.

Турлаг кедээзинде делгем ойда тараа чаштырып турар агрегаттарның бирээзинге чоокшулай бердинис. Хүренкызыл чаактыг, эрес-шоваа карактыг кыс тракторун доктаадыпты. Оон дүже халаашчакан черниң шынарын көөрү-ле ол боор, сеялканың чажар аппараттарының изин хынап көре берди. Ол апыяк механизатор кысты Людмила Лаавдык дээр. Ол эзлчег онааладазын хүн бүрү ажыр күүседип, «ДТ-75» трактор-биле 32 га чажар нормазын 40 га чедирип турар. Ооң эзлчег солукчузу хоочун механизатор Сат Осур база эки ажылдап, эзлчег онааладазын 120—135 хуу күүседип келген. Ол ышкаш Кара-Сал Каадыр-оол чаштырылга онааладазын ажыр күүседип, мактадын турар, чер андарылгазында ажылдан турарлардан Куулар Чигжит, Моңгуш Билчиир-оол, Слава Давзын олар эзлчег нормазын 150 хуудан кудуладын көрбээн. Илиртээшкинде Моңгуш Самбуу, Түлүш Анай-оол, Михаил Дамбаа олар база эки ажылдап турар. Үрезин сөөртүү ажылдап турар автомашина чолаачызы Валентина Ооржак, Александр Саңгы-Бадыраа, Сат Кара-оол оларны өөрү мактап турар.

Совхозтуң № 2 хову-трактор бригадазы Хайыракан даанның үстү, Чадаана хем шынаазында. Инженер-техниктиг суттарылга системазының хана карактай кылган бугаларының үннарында элбек суг шаалаан. Чаашкынналдырып суттарар «ДДА-100 м» деп үш, «ДДН-70 м» деп бир агрегат суттарылганы чорудуп тур.

Ол бригада 500 ажыг га черге тараа, картофель, погаа культураларын, кукурузаны, хөй чылдыг ситенни тарыыр. Ацаа капустаны 10 га, огурецти 6 га, помидорну 2 га, столовая свеклазын 1 га, морковьту 0,5 га черге тарыыр болгаш га бүрүзүнден 120 центнер дүжүттү алырын, кызыл-тасты 150 га черге тарын, ооң га бүрүзүнден 15 центнер, картофельди 70 га черге олуртканы, бир газындан 100 центнер дүжүттү, 200 га кукурузаның бир гектарындан 210 центнер погаан массаны, хөй чылдыг ситенни 82 га черге өстүргеш, гектардан-на 15 центнер дүжүттү алырын хүлээнген.

Бо хүннерде чаашкынналдырар агрегаттарның күжү-биле 145 га чер суттартынган. Суттарар агрегаттарның башкарыкчылары Сарыг-Тараа Өглуге биле Сергей Довлук «ДДН-70» агрегат-биле хүнде 6 га чер суттарар онааладазын 8—11 га чедирген. «ДДП-100 м» агрегаттарда Николай Күжүгет биле Даш-оол Күжүгет, Бирлей Хураган-оол биле Сат Дыыкы олар 6 га чер суттарар хүн онааладазын база ажыр күүседип турар.

— Бисте кижи бүрүзү ажылдап, салган сорулгазын эрестиг күүседиринге тура-соруктуг. Кол-ла үүве суттарылганы шынаржыдары. Шөлдеривисте организстиг чемнигчидилгени 900 тоннаны, минералдыг чемнигчидилгени 80 тоннаны топ алдывыс — деп, бригадир Кара-оол Чавыдык чугаалады. Ук ажыл-агыйларның бо ийи бригадазында байдал тараажыларның күш-ажылының организастыг чорун турарын херечилеп турар.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Тыва АССР-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң начальнигинге эш С. Д. Кызыл-оолду томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва АССР-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң начальнигинге эш Сарыг-оол Доңгакович Кызыл-оолду томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың май 7-де.

Тыва АССР-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң начальнигинин хүлээлгезинден эш В. Г. Коганковту хостаарының дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелиниң начальнигинин хүлээлгезинден эш Владимир Герасимович Коганковту хостаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай. 1976 чылдың май 7-де.

Партийжи амыдырал

«Коммунистерниң улуг партиязының хүрәәлиниңге меңя хүләәп алырын дилеәм. СӘКП-ниң Уставын болгаш Программазын ханызы-биле өөренил танышкаш, ында айыттынган чүүлдерни бүрүн хүләәп ап, оларны амыдыралга хажык чокка күүседирин, ленинчи партияның хөрәә дәәш бүгү күжүмү, аргаларымны болгаш билимни хаам чокка бәәримни дангыраглап тур мен...»

ХҮРӘӘЛЕҢНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИНЧЕ КИЧӘӘНГЕЙ

Ленинниң улуг партиязы-биле бодунуң ажыл-амыдыралын, салым-чолун тудуш холбаштырар чаагай күзелин илереткен тедептиг ажыл-ишчи кижилериниң ындыг билдириишкиннери районнуң партия организацияларынга бо-ла келгилеәр.

Ындыгларның бирәәзинге «Тәәли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының Кудукта хойжузу Шулуу Хертекович Санчатты киирин болуур. Совхоз бүдүрүлгезинге шудургу ажылдавышаан, тоску беш чылда төрүүр чүс хөйнан хураган алыр, хөй бүрүзүнден дүк кыргыыр планын ажыр күүсеткен малчынарның бирәәзи ол. Онгу бөш чылдың баштайгы чылында Ш. Х. Санчат 100 хойдан-на 100 хураганны, хөй бүрүзүнден-не 2,3 кг дүктү кыргып алыр хүләәлгени алган. Амгы үеде оон колдунда 275 хойнуң хөй нурузуу төрәән, а хураганнары менди камгалап алдынган. Шулуу Хертекович Санчаттың күш-ажылга үлегер-чижәән, амыдырал-чурталга төлептиг чоруун барымдаалаап, әткен чылын ону СӘКП кежигүнүнүн кандидазынга хүләәп алган. Кандидат стажын ол бүдүрелдиниг-биле тудуп шыдаан болгаш ам әш Санчат СӘКП кежигүнүңе киреринге белеткенип турар.

Ажылчын ангының, колхозчу тараачыларның, интеллигенцияның шак ындыг эн әкп төлөөлекчилериниң күсели-биле партия бодунуң хүрәәлениң немей остуреринің, оон шынар составын улам экижидериниң дугайында доктаамал кичәәнгейни салып келген болгаш салып-даа турар.

СӘКП-ниң Бай-Тайга райкому болгаш парткомнар партиязының сәөлгү съездилериниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, СӘКП-ге хүләәп алышкынның айтырыгларын бедик харысалга-биле көрүп, чаа киирелерниң политиктиг болгаш ажыл-херекчи мөзүшынарын ханызы-биле өөренип көрүп турар. Оларның лугайын бюроларының болгаш коммунистериң хуралдарынга принципиалдыг әзу-биле, бүгү талалыг чугаалажып, СӘКП-ге чаа кирип турарлардан негелдени күштелдирген. Партияга хүләәп алыр дилеәм. СӘКП-ниң Уставын болгаш Программазын ханызы-биле өөренил танышкаш, ында айыттынган чүүлдерни бүрүн хүләәп ап, оларны амыдыралга хажык чокка күүседирин, ленинчи партияның хөрәә дәәш бүгү күжүмү, аргаларымны болгаш билимни хаам чокка бәәримни дангыраглап тур мен...»

Партияга хүләәп алышкында болгаш аныяк коммунистер-биле ажылда чедир кылдынмаан чүүлдер, четпестер амдаа бар. Чамдык партия организациялары СӘКП-ниң хүрәәлениңге киирер эштерге рекомендация берген коммунистерниң харысалгазын бөдидер дугайында четпес сагыш салып, олардан негелдени көшкадып турар. Олар чамдыкта партияга киирер кижиниң политиктиг болгаш ажыл-херекчи мөзү-шынарын эки билбейн, дораан-на рекомендацияны бере каптар, оон ужун оларның аразында белеткел чок ийи-чангыс кижилер база бар болгулаар. Чижә, Кара-Хөл ортумак школазының партия организациязынга турган башкылар А. П. Хаптухаев, Л. М. Хаптухаева олар кандидат стажын эртип турганының үезинде СӘКП уставының 16 параграфын әзугаар кежигүнден үндүрткеннер. Ол чорук школада партия әге организациязының (секретары эш В. Л. Күжүгет) СӘКП кежигүнүңе кандидаттар-биле ажылды четпес чоруткының бадыткаан. Оон-биле кады рекомендация берген коммунистер ол дәәш боттарының харысалгазын база кошкатканнар.

СӘКП-ниң XXV съездизи партияның социал составынга кол чер ажылчын ангыга хамааржыр, ол болза бистиң партиистың бүлүжүңе, совет ниитиледе ажылчын ангының өлөп турар туружунга болгаш ролюнга бүрүн дугжүп турар дәәрзин онаалап демдеглеән. Оон-биле кады моон сонгаардаа партияның шынар составын экижидериниң кичәәнгейни утландырган. «Партияның кежигүнүңе кандидаттың политиктиг болгаш ажыл-херекчи шынарын, оон марксисчиленичи кижизидилгезин бүгү талa-биле хынаары—бо бүгү чүүлдерни эң шынгыызы-биле көөрү чугула. Коммунист кижи бүрүзү бедик идейлиг, партияның идепкейлиг дайынчызы, коммунизм тургузукчуларының мурнуку одуруунга турар дәәрзин утпас ужурлуг бис» деп СӘКП ТК-ның Чингине секретарь эш Л. И. Брежнев партияның XXV съездизинге Төп Комитеттің Отчёт илеткелинге чугаалаан. Ынчангаш партия организациялары СӘКП-ге хүләәп алышкынның айтырыгларын база аныяк коммунистер-биле ажылды үениң негелдезинге дүүштүр тургузуп, айтырыгның ол талазынче доктаамал кичәәнгейни салыр хүләәлгелиглер.

Б. БАРБА,
СӘКП Бай-Тайга райкомунуң инструктору.

ЧАРЫШТАН ТЫПТЫП ҮНГЕН: улам күштелип турар

Хептер даараар машиналар, айкан хем дет, шийлеән даараныла фабриказының ийиги каадының залынга кирип келирге, ында ажылчыннар чай чок ажылдаан олурлар. Фабрикада комсомол комитетиниң секретары Вероника Брюханова-биле ужураштывыс.

— Партияның XXV съездизиниң ажыттынарынга турасказткан социалистиг чарыштың күштүг чалгыы бистиинде ол-ла хевәәр үргүлчүлевишаан. Владимир Ильичиниң төрүттүнгениниң бәәр 106 чыл болган оонга база чедиишкиннит ужураштывыс — деп, ол чугаалай-дыр.

Бо коллектив шынаа-ла республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң санынга кирген. Амгы үеде социалистиг чарыштың мурнунда ийи болгаш беш дугаарлыг бригадалар чоруп турар. Сураглыг мастер Надежда Степановна Макарованың комсомолчуаныяктар бригадазы база бедик көргүзүүлерлиг. Янзы-бүрү өнөрлиг шокар пөстерден бүткен платьелер оларның шевер холдарындан, шалыпчы күш-ажылындан кылдынын үнүп турар. Бригадаларда үжен ажыг кижи тоску беш чылды дөрт чыл бичии-ле ажыг үеде доозкаш, мактатканнар.

Онгу бөш чылды үш чылда доозар дәәш чарышче кирген аларныкчылар база бар. Оларның бирәзи — Раиса Сумбаа. Ол — әткен беш чылдың база-ла мурнакчызы. Оон соон дарый ындыг бедик хүләәлгени Света Ховалыг болгаш өске-даа он ажыг аныяктар алган. Мурнакчыларның аразында маңаа ажылдаа-ла чыл четпеән аныяктар бааин бар.

Партияның XXV съездизинге алдар болдурган чарышка соруктуг ажыл-ишке хаара туттунган мурнакчыларның бирәзинге Сут-Хөлден келген Люда Куулар хамааржыр. Ол өөрү 30 ажыг кижи-биле Кызылдың профессионал-техникти училишезин доозкаш, маңаа ол-ла эштери-биле кады даараныкчылай берген. Платьелер даараарының талазы-биле бедик көргүзүүлерни ол чедип ап турар. Ол дуржулгалыг мастер Лидия Алексеевна Монастыршина удуртқан комсомолчуаныяктар бригадазының мурнакчызы.

— Канчап бедик көргүзүүлерни чедип ап турар силер? —деп, сонуургаан бис.

— Мастеривис Лилия Алексеевна болгаш оон өске-даа мурнакчылар биске продукцияны бедик шынарлыг кылырынга өөредип, дүрген болгаш шевер даараныларының аргаларын айтып берип турар деп, ол харылады. Бистиң ажылывыс өөредилгелер продукцияның болгаш ажылдың шынарын бедидериниче угланган. Партияның төөгүлүг XXV съездизинин салган чугула соруулгазы ол-ла болгай. Кижи бүрүзүнүң кичәәнгейин оон шиитпирлерни күүседириниче углап турар. Бир солун чүүл — социалистиг чарышка киржири-дир. Бистиң бригадавыс ам база оон тийлекчизи. Чылдың дөрт айларының планын ажыр күүсеткен бис. Чарыштыг ажылдаарга продукция хөй кылдынар, шынары эки болур. Шак бүрүзүнде кылган чүүлдеривисти мастерлер, контролёрлар көрүп, кандыг саараттынганын тодарадып, хүләәп алырлар. Комсомолчу ажыл-херектер база солун. Чыыштар, ужуражылгалар кежелери, шупту кады киноллашкыннарны база организаетап турар.

ЧУРУКТА: беш чылдың мурнакчы даараныкчызы Светлана Ховалыг (солагай талазында). Оң талазында—аныяк даараныкчы Люда Куулар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ сөзү, фотозу.

Магадылал турғустунган

Партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерингe сорук кирген бистиң ферманың ажыл-ишчилери сүт бүдүрериниң ажыктын бедидериниң, продукцияның шынарын экижидериниң талазы-биле тодаргай сорулгаларны бо чылын салгаш, шудургу ажылдап киришкен. Кыштың бергелерин эрестин-биле ажып эртпишаан, боттарының сөзүнге өө болуп, бирги кварталда 169,7 тонна сүттү бүдүрүп, планын 134,7 хуу күүсеткен. Кварталда 43,7 тонна сүттү пландан ажыр бүдүрген. Бир инекке онзаштыр 665 килограмм сүт сағдынган. Бистиң коллективтиң кызымаккай демиселиниң ачызында совхоз күрүнгеге сүт садар квартал планын 202.2 хуу күүсеткен ийикпе, пландан дашкаар 75 тоннаны саткан. Ынчангаш районнуң ажыл-агыларының сүт-бараан фермаларының социалистиг чарышына бирги кварталда тиилекчи болуп, партия райкомунуң, райкүүскомунуң, райпрофсовилел чөвүлелиниң болгаш комсомол райкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаннаттывыс.

Чаалап алган тугувусту быжыг түүр дәәш улам сорук киришкиннинг ажылдавышаан, сүт бүдүрериниң улам-на көвүдедири-биле кады оон шынарын экижидерин чедип ап турган, күрүнеге бирги чартык чылда 2200 центнер сүттү садарын шиитпирлеән бис. Май мурнунуң күш-ажылчы эдилчәәнге турушкаш, апрель 16-га чедир күрүнеге 1805 центнер бараанныг сүттү садып, совхозтуң чартык чыл онаалгазының 82 хуузун күүседип алдыбыс. Ол болза әткен чылдың бо үезинде сатканындан 215 центнер азы 13,8 хуу хөй көргүзүү-дүр. Оон ачызынга районнуң фермаларының аразында он хонуктан шилчиир СӘКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң Кызыл тугу база бисте хевәәр арты.

Бисте саанчы, кадарчы, быыза ажаакчызы болгаш өскедаа ишчилер чедиишкинге менәәргенмейн ажылдап турар, кижи бүрүзүнүң күзел-соруу чаңгыс — беш чылды, оон иштинде 1976 чылды шалыпчы өзу-биле доозар. Ынчалза-даа бистиң мурнуўста белеп чүве чок. Чаа болза, мал ажылынга берге үелериниң бирәзи. Кичәәнгейни бичии-ле көшкадыр болза, мал чудап, сүт саалдазы кудулаар. Ынчангаш инектерге ажаалга-тежәәлди экижидип, бар мал чемин хумагалалдыг ажыглавышаан, продукцияны арбыдадыр, оон ажыл-агыйга ажыктын болгаш шынарын экижидер дәәш белдүнар-да аргаларны ажыглан, ажылдап турар бис. Оон уламындан ам бөзин саар инек бүрүзү хүнде өртүмаа-биле 9—10 килограмм сүттү берип турар.

Арбын сүт дәәш калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда коммунистер болгаш комсомолчулар чоруп турар. Коллективте 12 саанчы боттарында быжыглаан болук инектериниң бирәзинден-не 565—1961 килограмм сүттү саан, квартал онаалдаларын 112—149 хуу күүсеткилеән. Оон иштинде Ондар Дуктуг Дөөен-ооловна (фермада партия болуунун удуртукчузу) болук инәәнден салданы кварталда иниитизи-биле 21 тонна чедирип, онаалдазын 140 хуу күүсеткен болгаш бир инектен 961 килограммны сатташ, социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Бир инекке онаштыр мен 879, Монгуш Долума 736, Ооржак Эртине 684, Куулар Шет 619 килограмм сүт саан алгыладывыс.

СӘКП-ниң XXV съездизинин материалдарын саанчы коллективтиң кежигүнүнери боттарының ажылынга удуртулга болдурбушаан, беш чылдың баштайгы чылының онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дәәш магадылалды тургузып турар.

А. МОНГУШ,
ССРЭ-ниң Дәәди Совединиң депутатты, Чөвн-Хемчикте СӘКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дәргүн сүт-бараан фермазының эргелекчизи болгаш саанчызы.

АЖЫЛЫНГА ЧҮТКҮЛДҮГ

Николай Васильевич Абрушкий онгу беш чылдың баштайгы дөрт айларына ийи районнуң, ийи ажылчын кооперациянның чыл иштинде ажылагый, сан-хөө талазы-биле кылыг чоруткан ажылының документалдыг хынаалаанын дүүзүн четтиргикен. Тываның хереглекчилер ниитилелиниң баштаар черинин улуг рейзору Абрушкий чүүле бо чылын эвес, а бүгү ажылдан келген чылдарында үргүлчү ад сеткилдиг Ажылдан келген.

Николай Васильевич 20 чыл мурнунда Москваның садыг техникумунга, оон соонда Ульяновск хоорайга ревизорларның тускай школазын дооскан. Ол үеден бөөр Тывага ажылдан эгелээн ол. Ажылдан келгениниң баштайгы айларында-ла ол баштаар черинин хүндүткелин чаалаан ол, бодунуң билиинин, бызыын, ажылга хөрө-сорулуун көргүскен. Ынчангаш баштаар чер ону ол үеде үчёт-отчёду кудуку деңнелге турган. «Найыралда» ажылчын кооперациянын, оон соонда Тере-Хөл сельпозунуң кол бухгалтериниге ажылдаарыда биле чоруткан. Аңаа көргүскен бүзүрелли Николай Васильевич бадыткап, сан-хөө талазы-биле ажылын кыска хуусаанын иштинде чогуур деңнелге тургузуп ыдаан.

Ревизор эш Абрушкий ажылдап эгелээн-ле садыгның онуу-хөреңгизин камгалаар, үчёт-отчёту үениң негелдезинге дүүштүр тургузары-биле чергелештир, даандырган ажылынга харысалга чок ийи-чаңгыс кижилер-биле ажылды күштелдирер, оларны ой-шаанда илередип тывар, оларга чогуур үениде практиктиг дузаны чедирер дәәш шудургу ажылдан чоруур. Маңаа чаңгыс чижектен көргүзер бодадым. 1975 чылда Чыраа-Бажы, Элегес рабкооптарынга ол документалдыг хынаалданы кылган. Оон өскелинде ук чергерде өре-ымчыгалдың барын болган үчёт-отчёту чогуур деңнелде эвес турғустунганын баштаар черге дыңнаткан. Хереглекчилер ниитилели ревизорзуң ол дыңнадынын кичәәнгейинг өөренип көргеш, ында байдалды үнделиин-биле өскертип, практиктиг дузаны чедиргеп.

Николай Абрушкий кайыдаа черлерге хынаалда кылганда дыштанып дыжын бөзин дамыкта уттунтар, могагылаг чок ажылдаар кижи. Чогум-на оон ужурунда ол онаашкар ажылын хуусаа бетинде доозуп, чогуур түүнелди үүлүргеп турар. Алган даалга-хүләәлгезин ак өткилдиг күүседип турары дәәш бистиң хереглекчилер ниитилелиниң баштаар чери ону хүндүлеп бижиктер, өртектиг бараннар-биле каш удаа шаңнаан.

Кан чыл мурнунда Николай Васильевич «Хереглекчилер ниитилелиниң тергиини» деп өрек демдеәнин эдилекчили апарган. Ынчангаш чаа ревизор школазын дооскан-ар Н. В. Абрушкийниң удуртулгазы-биле теорияны практика кылыңга бызыылаан турарлар. Ол чүгле даандырган ажылынга эвес, а хөй-ниитиниң амыдыралынга база идепкейлиг киржип турар.

К. ТАС-ООЛ.

МЕХАНИЗАТОРЛАР ЧӨВҮЛЕШКЕН

«Тоора-Хем» совхозтуң механизаторларының хуралы чоокта чаа болуп эткен. Аңаа эткен чылдың түүнелдерни болгаш бо чылгы сорулгаларны чугаалашкан.

Моон мурнунда чылларда совхоз тараа культураларын тараап, оон 6—10 центнер дүжүттү ап турган. Эткен чылгы түүнел кончуг багай болганын хуралга илереткен. Чүс гектар, совхоз 2500 га черге мал чемин культураларны тараап, оон гектар бүрүзүнден-не чүгле 17 центнер ногаан масганы алган.

Улуг чарыгдал үндүргеш, эвзин дүжүт алганының колда чылдагааны болза тарыыр шынарынга чедир белеткевезин үрезиннерни чаштырганы, ол шинаап тарылганы чогуур агротехниктиг деңнелге чорутпаны болуур. Тарылганы чогуур хуусаазында чорутпас, ону узамдыктырар чорук база салдар чедиргеп.

Совхозтуң чамдык механизаторлары боттарынга быжыглаан техниканы камнаваас, ону кара туразында хуудa херекке ажыглаар тавылгалар эвзин эвес турган.

Онгу беш чыл—шынарының болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы. Ынчангаш бо часты тарылганы чогуур үениде, агротехниктиг негелдете дүүштүр эртиреги чугула сорулга боон турар. Механизатор бүрүзүнүн хуудa бот харысалгазын бедидериниң тугулазын хуралга чугаалашкан.

Д. АЙР-САНАА.

БУЯННЫГ МЕРГЕЖИЛ

Бежен чылдарның эгези, декабрьның соок хүннериниң бирәзи турган. Шагаан-Арыгдан Хендерге чедери ындыг-ла белен эвес, аргыжылга орду арт-сынныг берге. Тавылга болуп, чүүктүг машинага олуруптарга, 150 километрны долганын әткеш, ам чедер оран-на болгай.

Хендерге — чараш бойдус чурумалдыг, үнүш байлактыг, чурттаксанчыг-ла чер. Угбазының дайы-биле аңаа барын ажылдаарын күзәән К. В. Топоева олче честезин эдерипкен. Ол хире хөрөн черге шаактыг зттыг чорууру халаалыг-ла.

Сенек бажында сын эдәәнге барып, мөкүлчек кара пөштүн дәзүнге ора хонгаш, Хендергенин арт кырынга үнүп келгеннер. Дуускектиг көк тайга — Таңды-Уула уунче честези айыткаш, оон бетинде Ак-Тал суурну Клавдия Васильевнага сонуургаткан. Ам 25 километр артканын тодаргайлаап, соокка донган, орукка могаан чүржузунун сеткилин ол өөртүп оожургаткан.

— Хендергеәи делгем бооргa чурттаксай-ла берген-не мен, хендирбеәи бедик бооргa мунуксай-ла берген-не мен— деп, шаңнадын тура ырга киргеп магалыг оранын бо-ла болгай дәәш, дөвүнчүктей челиптерге, күжүр аттың девиин кынчаар ону. Удатпаанда суурга маннадып кирип келгеннер.

Ажылдаксаан аныяк кыс даартазында кедәә Совет күүскомунуң даргазынга барган, билдириишкинин сунган. Ону орустап бижәәни шыырак болган, а дарга-биле ол тывалап база ары чугаалашкан.

Будуштуг мөзүлүг, чазык ыырейлиг ол ургуну эскерип болгеш, ону медицина пунктузунга ажылдаарын күүсконн даргазы саналдаан. Ур-даа боданмайн, аңаа чөпшәәрешкенин Клавдия Васильевна чугаалаан.

Хендергеге ол кыс беш чыл ажылдаан. Ону чон чүгле таныыр эвес, харын мактап хүндүлеәр апарган. Шинчидип, эмнедип келгеннерге эвилең, кижилериниң кадыкшылдыг чаагай амыдыралынга бараан болукчу К. В. Топоева ол-бүле дайы-биле Арыг-Бажы суурга кеәп, ол-ла ажылынга ам чәәрби чыл чедип турар.

Кол эмчи чок чамдык үелерде медпунктуга келген кижилерни хүләәп алыр, оларга эмчи дузаламчызын чедирер, арга-сумни бәәр талазы-биле ол ам шуут-ла мергежәән. Мынча ур үениң иштинде чеже иелерни божутпаан дәәр, ылаңгыя чаш урутну ажаан турда көөрге дыка-ла эптиг, алыяк иелерге консультация бәәри үнелиг.

Буянныг иштиң кижизи Клавдия Васильевна Топоеваның эн сеткилдиг күш-ажылын Арыг-Бажы суурнуң чону база мактаар. Улуг-Хем район эмнелгези, район күүскомунуң кадык камгалал кылдызы ону чаңгыс эвес удаа шаккап демдеглеән.

А. ТУГАРЖАП,
Көк-Чыраа өөдәә Совет күүскомунуң даргазы.

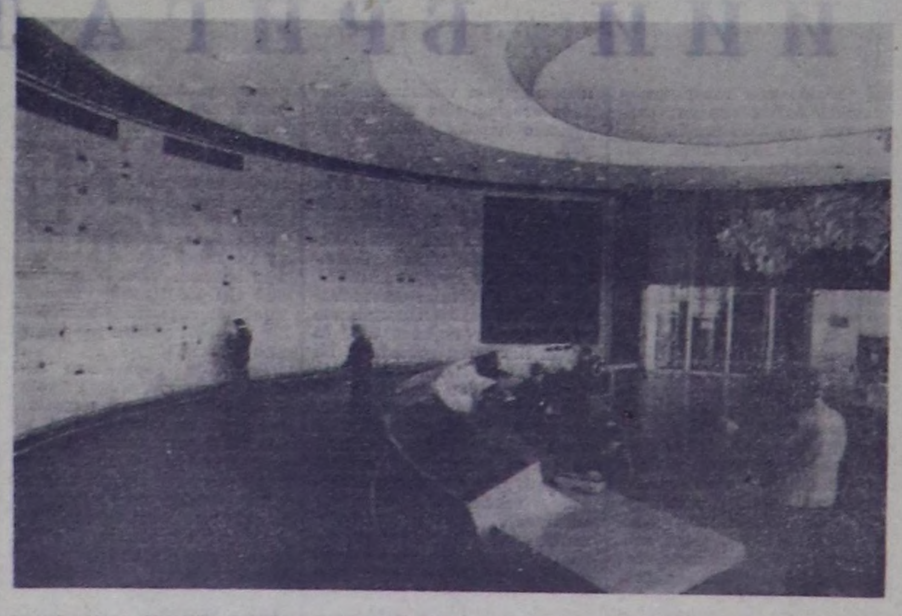

ТӨП ДИСПЕТЧЕР ЧЕРИНДЕ

Бистиң чуртувустуң энергетиктиг нүүчүзү чыл бүрүде өзүп турар. Оон-биле холбаштыр энергетиканы улам-на дүрген удуртуру-биле, иэзп турар информацияны дүрген ажылдап кылыры-биле болгаш электроэнергияны дүрген хуваары-биле Москвага чаа пунктуну тургузары эргежок чугула апарган. Ындыг төп ам ажыглалда киргени бо. 400 дөрбелчин метр шөлдүг аажок улуг залда ону таарыштыр тургускан. Ленинградтың «Электропульт» заводунга белетизэн эң чаа аппаратураны ында тургускан.

Залдың чартын бөмбүрүн бир ханазын диспетчер щиди хаара туткан. Карта-схеманың баарында дөрт диспетчер пультузу база бир оператор пультузу турун турар. Чурттуң электри судалының бүгү-ле өскерлиишкиннериниң дугайында медәәлерни электроннуг машиналар берип турар.

ЧУРУКТА: ССРЭ-ниң чаңгыс аай энергосистемазын контрольдаарын болгаш эргелеп башкарарын боттандырып турар чер.

В. КУЗЬМИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Тиилелге хүнүнге уткуштур

Бүгү улусчу тиилелге

Иван БАГРАМЯН,
Совет Эвилелинин Маршалы

Ала-чурттун Улуг дайынынга Октябрьдың социалистиг Улуг революциязының чаңдан алышкынналарының, бистің чурттун аттылчыннарының, тараачыннарының, интеллигенциязының, бүгү совет ниитилелдің эрес-маадырлыг күш-ажылының үре-түңнелдиг ажылының салым-чолу шиитпирлеттинин турган. Гитлердиг Германияга удур совет улустун дайыны оок-биле кады Европаның улустарының фашистиг дарлалды дүжүреринге дузалаарының өндүр улуг хосталгалыг дайыны база боон турган.

Чепсектиг Күштериниң хүрээлеңинге бистің чурттун бүгү нацияларының болгаш улустарының төлөөлекчилери тулчуп турган. Хаанныг Россияга азербайджанкарны, казахтарны, кыргыстарны, туркменнерни, өске-даа улустарны шериг албанынга кирбейн турган, чүге дээрге хаанныг чазак оларга боо-чепсекти тутсурун бүзүревейн турган. А Советтер чурттун камгалалынга турупканнар. Кызыл Армияның хөй-хөй каттыжышкыннарын Кавказтың, Ортаакы Азияның, Прибалтиканың, Поволжьениң чурттакчыларындан тургузуп турган, олар национал каттыжышкыннар боон турганнар.

Мээн командылап турганым 3-кү Прибалтика фронтузунун—составынга Литваның 16-гы адыгжы дивизиязы, кожа фронтуларга 130-ги латын болган 8-ки эстон корпустар маадырлыы-биле тулчуп турганнар. Бистің чепсектиг күштеривистің хөй национал боон турарын фронтуларның командылакчылары база-ла көргүзүп турган. Чижээ, Белоруссияга немецтернің «Теп» дээр шериг болүүлелин бистің дөрт фронтувустун согуушкуннары-биле чылча шапкан турган, ол фронтуларның командылакчылары полек К. К. Рокоссовский, орус Г. Ф. Захаров, украин И. Д. Черняховский, бо одуруулларның автору —армяның мен боон турган чүве.

Ылаңгыя дайынның баштайгы чылдарында улусчу ополчение улуг рольду ойнап турган. 1941 чылдың аар-берге чайынында болгаш күзүнүнде партия организацияларының өгелөөшкини-биле улусчу ополчениениң 60 хире дивизиязын, 200 түскай полктарны, хөй санныг роталарны, взводтарны тургускан турган. Ниитизи-биле чуртка ополчениеге киреринің күзелин дөрт миллион ажыг кижи илергейлөөн турган. Олар шеригге каттыжып алгаш, алдарлыг орукту эртип, фронтуларга эрес-маадырлыг тулчуп турганнар.

Бистің улузувустун инициативазы-биле камгалал фондузун тургуларының шимчөөшкини калбарган. Ниитизи-биле камгалал фондузунга 94,5 миллиард рубль киргеи, оон ынай хөй санныг үнелиг металлдар, кодээ ажыл-агый продуктулары киргилөөн.

Дайынга чоннуң киржириниң бир идепкейлиг хевири партизан шимчөөшкини болган. Фашистиг шериглерниң тылынга улуг-улуг партизан каттыжышкынары, чажыт боолуктер демисежип турган, олар дайынга көйчүг улуг материалдыг болгаш моральдыг когаралдарны чедирип турган.

ССРЭ-ниң мобилизация талазы-биле улуг аргалыы, кижи курлавырларын эчис сорулгалыг шын ажыглааны Совет Армияның сан талазын чылчылы-биле көвүдедир арганы берип турган. 1941 чылдың өгезинден 1945 чылдың майга чедир ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң саны үш катап көвүдеп, 11 миллион ажыг кижи четкей фашистиг Германияга удур Совет Эвилелинин дөмисели экономика талазы-биле дең эвес байдалга өгелөөн. Дайын болза бүгү Европаның үлетпүр күрлавырын, чиг-эдин, ажылчын күзүн ажыглап турган. Фашистиг Германияның үлетпүр баазазы совет үлетпүр баазазын 1,5—2 катап ажып турган. Ынчалда-даа совет шериг экономиказы фашистиг Германияның экономикалыдан хөй катап артык аргалардыг болган. Совет Эвилели шериг техниказын фашистиг Германияныыдан хөй-пү бүдүрүп турар болу берген.

Чамдык чижектер бо-дүр. 1942 чылда ССРЭ-ниң үлетпүрү эй санында-да 2120 чедир самолётту бүдүрүп үндүрүп турган, а фашистиг Германия —1200-тү бүдүрүп турган. Ол-ла чылын Совет Армия 2060 танкыны айда ап турган, а фашистиг Германия —775-ти. 1943 чылда бага ындыг болган: бис айда 2900 самолётту ап турган бис, а Германия—чүгле 2100-ту ап турган. Танкыларны бистің шериглевивис ол-ла чылда айда 2001-ни ап турда, немецтер—1600-ту ап турган. Боо-чепсектің өске-даа хевирлериниң талазы-биле база ындыг турган.

Дайын чылдарында совет улетпүр 137 мун самолётту, 100 мун чедир танкыны болгаш боду чоруур артиллериг установкаларын, 448 мун үгер-боону болгаш миномётту, миллион хире пулеметту бүдүргеп, ол болза гитлержи Германияның бүдүрүп турганындан орайчок хөй.

Совет тылдың күжениишкиннери фронтуга болгаш дайынның тылынга тулчуп турганларның күжениишкиннери-биле тудуш холбажын турган. Армия-биле бир дөмей, ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция демисежип турар бүгү чонну төлөөлеп турганнар. Олар армияны кижилер-биле, шериг техниказы-биле, боо-чепсек-биле, азыш-чем-биле, идик-хеп-биле четчеп, оон угаан-бодалын деткип, тиилелгеже сорук киирин турган. Совет улустун болгаш оон армизының демиселинин организакчызы болгаш сорук киирикчизи Коммунистиг партия болган. Ол болза эң аар-берге байдалда совет улусту болгаш материалдыг бүгү чүүлдерни дайынны чылча шаварынга мобилизаалган шыдаан.

Тиилелге болза хөй-хөй улустарның кады күжениишкиннери-биле чедип алдынган дээрзин совет улус билип турар. Совет Чепсектиг Күштер-биле кады Югославияның Улусчу-хосталга шериг, Польшаның шериг, а дайынның төнчү чадазында—болгар, румын болгаш венгр шеригдер тулчуп турганнар. Совет улуска моол улус улуг дузаны көргүскен.

Тиилелгени чедип алырынга шиитпирлиг роль Совет Эвилелинге болгаш оон Чепсектиг Күштеринге оналажын турар. Харын-на Совет-германы фронтуга фашистиг Германияның болгаш оон чалчаларының кол күштери—607 дивизия чылча шаптынган. Фашистиг Германияны Совет Эвилелинин тиилээни—бүгү-делегей ужур-дузалыг болуушкун болур. Ол тиилелге чүгле шериг болгаш экономика талазы-биле фронтуларга эвес, харын база ийи идеологияның — социалистиг болгаш буржуаз идеологияның фронтуларының демиселинге чедип алдынган. Ол болза социализм болгаш коммунизм дээш өндүр улуг тулчуушкун болган.

Совет Эвилели дайын соолундегі чылдарда деңшилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштерниң авангардында чорун турар. Бо чылдың февральда болган бистің Коммунистиг партиязыстың XXV съезділери тайбың болгаш улустар аразында кады ажылдажыгга дээш улам ынайгы демиселдің программазын айтып берген.

Ынчангаш Совет Эвилели, оон Чепсектиг Күштери моон сонгаар-даа тайбының дайзыннарының чимженишкиннерин серемчиледи-биле хайгаараар болган совет улустун эрге-ажының, бүгү-ниити тайбының болгаш улустарның хосталгазының эрге-ажының шиитпирлиг-биле камгалаар.

(ПМА).

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаннаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Төнчүзү. Эгези № 72, 73 «Шында»).

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН:

Сес уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бена Одан-ооловна **Саая** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Каратмаа Шожулавна **Хомушку** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Ичиндей Биче-ооловна **Кужугет** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Аракчаа Чадамбаевна **Монгуш**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Октээ Апайевна **Ооржак** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Донгаковна **Удуваа-оол**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Александра Амтаргатовна **Хомушку** —«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Алдын-кыс Кан-ооловна **Жукова** — Алдын-Булак суурда өг-бүле эзэзи.

Кужугет Сонамовна **Ламажык** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чечекмаа Кокуштаавовна **Ооржак** — Аянгаты ортумак школазының техажылчыны.

Беш уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Борбаан Иргитовна **Долума** — Эргиг-Барлык ортумак школазының техажылчыны.

Сайымаа Ооржаковна **Кужугет** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Бак-кыс Суруновна **Куулар** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Хензинмаа Содунамовна **Ооржак**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Каадыр Докпай-ооловна **Саая**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Матпадак Шагдыровна **Хомушку**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН:

Тоо уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Камида Тимофеевна **Бувькова** —«Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Елена Ефимовна **Житникова** — «Тиилелге» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Хеймер Хертековна **Докур**—«Ленинчи орук» совхозтуң ажылчыны.

Нина Оюн-ооловна **Ондар**—Ильинка суурда өг-бүле эзэзи.

Беш уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Галина Эртинеевна **Дорма**—«Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Седиповна **Хажыки** — Суг-Бажының киноустановкаазының кинемеханиги.

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН:

Сес уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Бан Биче-ооловна **Салчак**—«Кызыл тараачып» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Лидия Григорьевна **Сандина** — Туран хоорайда өг-бүле эзэзи.

Алды уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чечкепей Дупчековна **Оюн** —«Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Евдокия Филипповна **Родионова** —«Кызыл тараачып» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Светлана Тюлюшевна **Тугжу** —«Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Евдокия Маадыевна **Шарапова**—«Өөк» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН:

Алды уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Людмила Ивановна **Капустина** — онкология диспансериниң ажылчыны.

Куске Багай-ооловна **Кара-Монгуш** — Кызыл-садыгның ажылчыны.

Беш уругларны божаап, кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Валентина Алексеевна **Киселядова** — № 1 магазинниң ажылчыны.

Нина Евламцьевна **Селеднева** — туберкулез диспансериниң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың март 30.

КӨДЭЭ ТУДУГЛАРДА

«Тыва кодээ-тудуг» трестиң коллективи эрткен 4 айларда чамдык чедиишкиннерни чедип алган. Керээлиг ажылдар талазы-биле 5 млн. 254 мун рубльлиг тудуг-монтаж ажылдары, азы пландан ажыр 103 мун рубльге кылдыңган. Трестиң КМК-ларының (№ 1070, 1138 КМК-лардан ангыда) хөй кезии планын чедиишкиниг күүсеткен.

Бо үеин дургузунда 9543 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн кодээниң чону алган. Республиканың районнарында ниитизи-биле 2500 баш хөй кирер 5 кажаанын, «Улуг-Хая» совхозта мал эмнелгезиниң болгаш 40 автомашина кирер техниктиг хандырылга станциязының тудугларын доозуп, ажыглалга киргеи.

Кодээ тудугжуларның моон сонгаарны сорулгалары база улуг. Бо чылдың үшкү кварталында ажыглалга кирер ужурлуг тудуглар болур Кызыл-Мажалык суурда 640 өөреникчи өөрөнүр школа, «Өөк», «Революцияның чалбыжы», «Алдан-Маадыр» совхозтарда клубтар тудуунда амгы үеде шеверлел ажылдары кидин түлүк чоруп турар.

М. ПОПОВА.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

АМГЫ ҮЕНИҢ НҮҮРҮ БОЛГАШ УГААНЫ

СОФИЯ. (СЭТА). БКП ТК-ниң «Политическа просвета» дээр журналында парлаттынган «СЭКП-ниң XXV съезділери — амгы үениң нүүрүнүн болгаш угаанының индирі» деп чүүлде делегейниң хөй-ниитилиг СЭКП-ниң XXV съездиниң күчүлүг салдарынга бүргеткен деп бижээн. Ленинчи партияның съездилериниң документилери кезээде революстут демиселдің дуржулгазының үнелиг чылдазы, марксизм-ленинизмниң чогаадыкчы школазы болур. Оларның практиктиг болгаш теоритиктиг ажыл-чорудулгаларынга олар акы-дүңмалышкы партияларга, бүгү революсчуларга үнелеп четнес улуг дузаны чедирип турар. Ынчангаш СЭКП-ниң XXV съездиниң материалдарынга сонуургал кайда-даа кончуг улуг.

СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтің Отчёт илеткели болгаш съездиниң өске-даа документилери марксисчи-ленинчи идеяларның мерген угааны-биле болгаш күжү-биле долдунган. Совет коммунистериң шуулганы ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал-политиктиг хөгжүлдезиниң түңнелдерин чүгле үндүрген эвес, делегейниң амгы үеде байдалын чүгле анализээн эвес, харын база келир үеге планнарны төлевилөөн, ол болза СЭКП-ниң болгаш совет улустун идеяларының болгаш сорулгаларының чаңгыс аайының, совет ниитилелдің бузулбас идей-политиктиг чаңгыс эвиниң чаа күчүлүг көргүзүүшкүү болган.

Пролетаржы интернационализмге СЭКП-ниң өскерилбес шынчызының дугайында состер XXV съездиниң индиринден чаа күш-биле чаңгыланып үнген. Совет Эвилели делегейде боон турар өскерлиишкиннерниң идешкей чок хэйгаракчызы эвес болгай. ССРЭ, СЭКП делегейниң революстут чаартылгазынга идепкейлии-биле киржип турар, а СЭКП-ниң, ССРЭ-ниң чижээнің революстуг күжү социализмниң тиилелгелиг базымының шиитпирлиг фактору болур.

Совет коммунистерниң партиязының ат-алдары ханы төөгүлүг үндезиниг, делегейниң деңшилгелиг күштериниң талазындан аңаа хүндүткел болгаш бүзүрел улуг.

СЭКП-ниң өзүп турар ат-алдары, делегей чорудулгаларынга ССРЭ-ниң күштелип турар салдары империалистиг болүктерни дүвүредип турар. Олар бар-ла шаа-биле ССРЭ-ни хоптап турарлар. Эң-не бүжар бак реакцияның политиказы-биле бодунуң политиказын кадып турар маоисчилер аңаа хамаарыштыр база-ла кызып турарлар. Ынчалза-даа ССРЭ дугайында, СЭКП дугайында шынны чугаалавайн барып, ол дугайын өгелеп шыдаттынмас. Ол шынны делегейниң улустары билирлер деп, «Политическа просвета» журнал онзалап демдеглөөн.

Хөй төлөөлекчилиг шуулган

НАЙРОБИ. (СЭТА-ның тускай корреспондентизи). Кенияның найысылалызында садыг болгаш хогжүлде талазы-биле КНО-нуң конференциязының IV сессиязы ажыттынган. 150 ажыг чурттардан келген, а ол ышкаш делегей база Африка организацияларының төлөөлекчилери үш муң ажыг делегаттар май 5-те Найробиниң конференцтовунун хуралдаар залын долдур олурупкан.

ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличевке баштаткан Совет Эвилелиниң делегациязы Кениядa база чедип келген. Ол сессияда КНО-нуң чиңгине секретары Курт Вальдхайм, делегей чурттарының күрүне болгаш политиктиг ажылдакчылары олуржуп турар.

Хүн чурумунуң кол айтырыгларының аразында IV сессияның киржикчилери колониалдыг улуг күрүнелериниң үр-үе иштинде капиталистиг молчулгезиниң болгаш бойдус курлавырларын үптеп келгениниң түңнелинде элэзи каш хосталган чурттарда турустунун келген дувурөзиниг байдалды чугаалажып көөрлер. Ол байдал бистің хүннервисте Африканың, Азияның, Латин Американың чамдык чурттарынга барын күрүнелериниң албадап турган тургускан деп эргелиг эвес садыг-экономиктиг харылзаалары-биле улам хаптыр турар.

Сессияны ажыдарының өзулалынга КНО-нуң чиңгине секретары К. Вальдхайм чүве чугаалаан.

Г. СКОБЕЛЕВ,
Ю. ПИЧУГИН.

Совет Эвилелиниң будурулгелеринде кылып турар вагонларны Будапештиниң «Север-Юг» метрозунуң туттунуп турар шугумунга ажыглаары-биле чорудуп бээр.

ЧУРУКТА: инструктор Янош Фиаш метро поездилериниң чолаачыларының нуостарының аныяк өөреникчилери Ирен Дьёбри болгаш Аника Гробачек оларга совет метро вагоннарының тургузуунун схемазын таныштырып турары.

МТИ-ПМА-ның фотозу.

СЕССИЯНЫҢ ТҮҢНЕЛИ

БИСАУ. (СЭТА). Гвинеяның найысылалы Бисаура республиканың улус хуралының сессиязы доозулган. Делегаттар чаа сан-хоо чылында чурттун күрүне бюджедин чугаалажып, элэзи каш хөй-лу төлевиледелерни бадылаан болгаш республиканың конституциязынга өскерилгелерни киргеннер. Ийи акы-дүңмалышкы республикаларны—Гвинея-Бисауну болгашНогаан Шекпээрни ортулуктарын чаңгыс күрүне кылдыр каттыштырар талазы-биле чөвүлелди тургузар дугайында шиитпирни сессия хүлээн алган болгаш ол чөвүлелге Гвинея-Бисаунуң төлөөлекчилерин тоныйлаан.

Сессияның түңнел хуралынга күрүне комиссарларының чөвүлелиниң даргазы Франсиско Мендес чүве чугаалаан. Аныяк республиканың национал экономика талазы-биле элэзи улуг чедиишкиннерин ол демдеглөөн болгаш чурттун бүгү ажылчы чоннарын чаа амыдыралды тургузарынга удам идепкейлиг киржиринче кыйгырган. Гвинея-Бисаунуң улузунуң дарлаткан улустарының хосталга болгаш хамаарышпас чоруук дээш, раса ылгай коорун чок кылыры дээш демисели-биле дем-каттыштырылгазын Франсиско Мендес бадыткаан.

Гвинея-Бисаунуң парлаталы болгаш радиозу национал улус хуралының топтеп сессиязының түңнелдеринге бедик үнеледи берип, ол түңнелдер республиканың политиктиг болгаш экономиктиг хамаарышпас чоруун удам ынай бижыглаарынга бараан болур деп, онзалап демдеглөөн.

Конгрессменнерниң кыйгырыы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезиниң төлөөлекчилер палаталы стратегтиг ядролуг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаарының дугайында ССРЭ биле АКШ-тың аразында дугуржулганы дүрген чарарыпче утланган күжениишкиннерни деткөөн.

Хүлээн алдынган резолюцияда конгрессменнер 1974 чылда Владивостокка чедип алдынган дугуржуушкунда илереттинген ол талазы-биле эки базымнарны онзалап демдеглөөннер болгаш оларны амыдыралга керээ болгаш дугуржулга хеваргыг кылдыр боттандырарывче чазакты кыйгырган.

Төлөөлекчилер палаталы баштайгы үеде стратегтиг ядролуг чепсекти чедирер чепсек-херекселди база хөй санныг дайынчы баштар-биле чепсегленген ракеталарны салып үндүрер стратегтиг тургузуулларын эзэн хире чертези-биле кызырар дугайында дугуржулганы чарар сорулга-биле чугаалажышкынны дой-дораан эгелөөрни база сүмелөөн.

Чер адаанга ядролуг чазылдырышкыннарны • соксадыр дугайында бүгү-ниитиниң хаара туруп турар дугуржулганы чарары дээш конгрессменнер санаалдаан.

А. Куньялдың чугаазы

ЛИССАБОН. (СЭТА). Аңаа болган массалыг митингиге чүве чугаалаан, ПКП-ниң Чиңгине секретары Алваро Куньял парламентиге соцчулдалларның түңнелин үндүрген болгаш чоокку келир үеде партиниң политикаазының перспективаларын чугаалаан.

Чоон үеелдиг политиканы чорудуп турар чоон үеелдиг чазактың даянгызы боон шыдаар ужурлуг социалистерниң база коммунистерниң республиканың хуралынга депутаттар мандадының амгы турун турар хөй санныын боттуг политиктиг хөй санныынче шилчилиттер арганы бөөр турушту ажылдап кылыры Португалияның компартиязы эргежок чугула деп санап турар деп, ол медеглөөн.

Соцпартияның чазакты чүгле чаңгыс социалистерден турбаан дээш ораалажышкынарны коммунистер деткивес деп, А. Куньял айытган.

Марксизм-ленинизмниң принциптерин камгалаар

ОТТАВА. (СЭТА). СЭКП-ниң XXV съездиниң ажылының дугайында болунуң сакыышкынарын бижээн үүлдү компартиядың «Комьюнист Вьюпойнт» деп теоретиктиг болгаш политиктиг журналының арыннарынга Канаданың Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Уильям Каштан парлаан үндүргеи.

Съездиге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтің илеткелиниң ийи кол теоретиктиг чугула чүүлдери—пролетаржы интернационализмниң болгаш пролетариаттың диктатуразының принциптери болур деп, чүүлдүң автору демдеглөөн.

«Оон болунуң чуртунуң национал эрге-ажыктары дээш демиселди делегейниң ажылчын ангызының эрге-ажыктары болгаш революстуг чаалап алышкынарны дээш демисел-биле шын каттыштырып билиры коммунистериниң сорудазы болур. Чүгле национал айтырыгларга бодунуң бүгү кичээнгейин моочөөри болгаш бүгү делегей хемчээлинге ажылчын ангының демиселин үттүптары дээрге, национализмниң туруштарынче кирери болур» деп, оон-биле холбаштыр У. Каштан бижээн.

«Делегейниң коммунистиг шимчөөшкининиң күжүнүн кол үнер дөзу пролетаржы интернационализмниң принципиг чайгылыг чок боттандырарында болур. Чүгле оон ачызында коммунистиг шимчөөшкин бодунуң бүгү шиитпирлиг тиилелгелерин чедип алган. Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг демиттыштырылгазының төөгүлүг ролюн болгаш ужур-дузазын хүлээн корбес болза, пролетаржы интернационализм куруг сөс болур ийик» деп, ол айтырыг талазы-биле Канаданың Компартиязының туружунга хамаарыштыр чүүлде бижээн.

Марксизм-ленинизмниң өске кол принципи болза, ажылчын ангының политиктиг эрге чагыргазының капитализмден социализмче шилчилге үеинде оон удуртукчу ролюнүң болгаш оон гегемониязының кол утказын боттандырган пролетариаттың диктатуразының принципи болур деп, У. Каштан айыткан. Капитализмден социализмче шилчилге үеинде ажылчын ангының эң кол сорулгазы — революцияның чаалап алышкынарын реакцияның хаалдашкынарындан камгалаары болур деп, У. Каштан онзалап демдеглөөн.

Улустарның национал болгаш социал хосталга дээш бүгү делегей демиселинге Кыдаттың маоисчи удуртукчулары амгы үеде империализмниң дузалакчылары болу берген деп, бодунуң чүүлүнге Канаданың Компартиязының чиңгине секретары демдеглөөн.

Э Ж Е Л Е Л Г Е У Д У Р

РИМ. (СЭТА). Иордан хемниң барын эриниң хоорайларында боолаашкыннар база катап эгелөөн. Израильдің эжелеп алган девискээриниң ол кезээне комендант шатын тургусса-даа, Иордан хемниң барын эриниң араб чурттакчы чонунуң эжелеп өзучурумунга удур хөделиишкиннерин, каржы-дошкуну-биле базып турза-даа, ынла удурланышкынының чыскаалдары үргүлчүлевишаан.

Ынна кээн турар дыңнадыглар өзугаар алырга, ол районнуң чеди улуг хоорайларында хөделиишкиннер үргүлчүлевишаан. Рамаллахка банкының ол черде салбырының бажыңындан израиль түкту дужур октаан чыскаалганнарны тарадыр ойладырын оралдажып, айыл чок чоруктуң израиль күштери боолаашкынны ажыткан. Наблуска чыскаалды тарады ойлатканының соонда аары-биле балыглаткан араб аныяк оолду эмчиге чедире берген. Рамаллахтың болгаш Дженинниң чоогунда палестин лагерьлерге массалыг тудуп хоруглаашкынларның дугайында медеглелдер келген.

ИТАЛИЯ. Будурулге эзлери кожайларның ажылчыннарны ажылдан массалыы-биле үндүрер болгаш будурулгени кызырар дээш кыжаныышкынынга хаарыы кылдыр. Римде «Аполлон» будурулгениң ажылчыннары «фабриканы хагдырбас бис» дээш, ону эзлеп алганнар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

РЕВОЛЮСЧУ, ЧОГААЛЧЫ

Чоокта чаа сураглыг веир чогаалчы, бистиң чуртка хамаатты дайынның база Испанияга национал-революстуг дайынның маадыры Матэ Залканың төрүттүнген хүнүнден бээр 80 чыл (1896—1936) болганын демдеглээн болгай бис. Ооң бистиң чуртувуска чораанының дугайында тоегу эртемериниң кандидаты Иосиф Маляр мынчаар бижээн.

Матэ Залка хөй-хөй совет чогаалчылар-биле, ылаңгыя алдаржаан Чапаев дивизиязының комиссары чораан чогаалчы Дмитрий Фурмановбиле улуг пайыралдыг турган.

Залка «Үймээн» деп романда бижиттиген болуушкунларның дугайында Фурмановтуң чугааларын улуг сонуургал-биле ол дыңнап, Ортаакы Азия республикаларынга, ооң иштинде Казахстанга социализм тургузуушкунуңуң бергелерин ол кичээнгейлиг хайгаараан турган. Кодээ ажылагыйны коллективизастаарында ооң киржир деп шинтирлээнин бо бүгүден база улуг хамаарышкан чадавас.

1930 чылдың чазынында Матэ Залканы Москва парткому болган Бүгү-россияның чогаалчылар организациязы Казахстанче чоруткан. Алма-Атага чедир узун орукту ол оп бир ховукта эрткен. Ол чыл Залкага чедишкилиг эгелээн: «Молодая гвардия» журналдың бирги померинге ооң «Кометалар ээп кээн турлар» деп чаа романының эгелери болган элээн каш чаа рассказтар үнер ужурлуг турган. Чаа бланнар, чаа бодалдар...

Алма-Атага баштайгы хүнер. партияның край комитединге беседалар, тус черниң «Советская степь» деп солунунуң ажылдакчылары-биле ужуражылга. Эң-не чугула болган солун түүлдер дугайында бижиирви дилээн дилеглер.

... 1930 чылдың часкы хүнериниң бирээзинде аттыг кижи Алма-Атадан 25 километр черде турар Талгар деп улуг эвес суурже далаш чок кирип орган.

«Эмин, билбезим Талгар! Сээң аңгы демиселинге шыва алыскан кончуг берге үеңде чедип келдим. Мен сеңээ улуг дуржулгамны болган большевистиң чүрээн эккелдим» деп, Залка бодунуң хүн демдеглелинге бижээн.

Маңза коллективизастааш-кын эгелеп турда, аңгы демисели дыка чидиглелген. Суурларның болган аулдарның кыдыларынга чудурук байларның боозарының даажы дыңналып, өрттер чалбышталып тургулаан. Матэ Залка ырак суурларны үргүлүү жезин чоруп турган. Ол митингилерге түве чугаалап, коллективизастаашкын дээш агитацияны чорудуп турган.

Ол хире изиг, дүвүрээзиниг үеде бөзин чогаалчы болган журналист Матэ Залка түве бижиир үени тып ап турган. «Советская степь» (амгы «Казахстанская правда») солунга ооң корреспонденциялары, очерктери болган түүлдери удаа-дараа косгүн кээп тургулаан.

Ол дүвелерде бижип, а хүндүс катап-ла көдээ чыштарга түве чугаалап, улустар-биле беседалажып, партия райкомунуң бюрозунуң хуралдарынга киржип турган.

«Дүвүрээзиниг суурлар таварты ийи муң верст черни эртери, тайылбыр мапаан маса мурнунга түве чугаалаары. чудурук байжы хөөннерге улур демисел — ол дээрге чогаалчы-даа, партия ажылдакчызы-даа кижиге кончуг улуг орук-тур» деп, ол кадайынга чагаазынга бижээн.

1930 чылдың май ортаа үеинде «Огонёк» журналга Казахстанда коллективизастаашкынның чоруп турарының дугайында ооң очериги парлаттынган. Ниитизи-биле Матэ Залка аңаа дөрт чартык ай дургузунда чурттап, Семиречьениң улуг-улуг чурттакчылыг черлериниге — Талгарга, Иссыкка, Каскелеге болган оске-даа черлерге баргылаан. Казахстанга эрттиргени уттундурбас хүннер Залканың «Туманнар артында суур» деп улуг тоожузунуң үндезини боон кирген. Тоожунуң коп маадыры Михаил Дроновтуң овур-хевири чогаалчының бодунуң овур-хевири-биле дыка домей.

...Кеш чыл бурунгаар Матэ Залканың ажылдап турган черлери-биле «кызыл исчилер» экспедициязы — Алма-Атаның чиик үлетүр техникумунуң сургуулдары чораан. Олар Матэ Залканың тургусчуп кааны байлак колхозтарга барын чораннар. Ол суурларның чону ооң дугайын улуг хүндүткел-биле, эки сөстер-биле чугаалаар болган.

Бодунуң ийи дугаар чурту —Совет Эвилелиниге дыка ынак чораан Матэ Залканың сөстерин совет кижилер утпас: «Мен маңаа коммунист болган мен, орустар-биле кады совет эрге-чагырга дээш тулчуп чордум — бо сөстерин чугаалаарга-ла четчир».

Иосиф МАЛЯР,
тоогу эртемериниң кандидады (ПМА).

Пензаның антибиотиктери

Пензаның медицина препараттарының заводун Анатолий Полунин бодунуң беш салаазы дег билир. Ол ындыг болбаскының аргазы-даа чок: ол маңаа бүдүрүлгениң үндезилеттинген үеи — 1959 чылдан бээр ажылдап келген. Слесарь турган (ынчан политехниктиг институтка бот-өбредилге-биле өөренип эгелээн), ооң соонда мастерниң дузалакчызы, цех начальниги-даа турган, а ам он бир чыл дургузунда заводту директорлап келген.

Бо бүдүрүлгени антибиотиктер—тетрациклин, алеандомицин, нистатин, леворин, олетеррин болган оске-даа препараттарны бүдүрер кылдыр специализастап турар. Ажылчыннарның хөй нуруузу хөрөөженнер, олар ында үш муң.

— Олар харын бистиң чедишкиннеривисти тодарадып турар — деп, Анатолий Полунин чоргаарланыышкын-биле чугаалаар болду.— Бистиң микробиология үлетүрүвүс — барык-ла чаа адыр, ол дээрге фармацевтика үлетүрүнге үндезилээн өзүп келген. Маңаа-хөрөөженнер кезээде кол күш болуп турар.

— А «хөрөөженнер тергиндээн» коллективти удуртуру берге-де боор аа?—деп, директордан айтырдывыс.

— Онза бергедээшкиннер чок, ынчалза-даа өнзагай болгаш нарын үүлдер база турулаар: хөрөөженнериң күш-ажылын камгаллары, бүдүрүлгеге оларның амыдырал байдалын организастаары улуг кичээнгейни негээр болбайн аан. Шупту-ла үвени кылыпкан бис деп чугаалай албас мен, ынчалзажок бистиң планнарывыстан дыка хөй үүлдер боттуг үүлдер болу берген: хөп уштур тускай черлер, гигиена өрээлдери, тускайжыткан медицина пунктулары бар. Заводтуң девискээринде магазинни-даа, чартык фабрикаттар белеткээр черни-даа туткан бис — деп, директор чугаалаан.

Анатолий Полунин антибиотиктер бүдүрери-биле мени таныштырды. Ол дээрге соксаал чок ажыл-дыр. Кончуг нарын чиг-этти белеткээриниң турусунар ажыл-дыр, ооң соонда ферментациялаар, адак соонда эм кылдыр белеткээр болгаш белен препараттарны савалаар. Чижек кылдыр алырга, тетрациклини ферментациялаар ажыл (түс бүрүзү-ле 15 кубометр ишкир хемчээлдиг аажок улуг ферментаторларга — көтөлдөрге) соксаал чокка 200 шак үргүлчүлээр.

— Бистиң заводувуста антибактериалдыг болгаш мөөгүлээр зарыгга удур спектрлериниң препараттарын бүдүрүп турар бис. Ынчангаш өзалөндакты болдурбазының техниказын үренкен таварылгада чогум-на харын антибиотик-биле эмнээр зарыгдан аарый берип болур. Ооң ужурунда бистиң кол сагыш салышкынзарыгыстың бирээзи чүл дээрге, күш-ажылдың идеалдыг тергиин эки дээн байдалдарын хандырары болур. Цехтер тударының үеинде эртемниг болгаш техниканың эң чаа чедишкиннерин барымдаалап турар, а тускай албан черлери бүгү агрегаттарны герметизастаанын, күчүлүг кондиционерлерниң ажылдарын кичээнгейлиг хайгаараан турар — деп, директор чугаалаар болду.

Заводтуң бүдүрүлге планнарын, социал хөгжүлдениң хемчеглерин Анатолий Полунин биске таныштырды. Чаа чуртталга бажыңнарын (он муп дөрбелчин метр), уруглар садын (280 орунуг) болгаш аныяктар чурттаар (800 кижи) ийи корпусту тударын планда көрген, библиотекага хөй номнар база немежир болгаш спорт хөрекселдерин немей садып алыр. Планга дүүштүр муң ажыг ыыштарны олуртур болгаш кайгамчык хөй чечектерни тарыыр,

— Шупту-ла түве кылаң чоруп турар кылдыр бодаанар, бергелер ам-даа аажок хөй. Чижек кылдыр чуртталга бажыңнарының тудуун ап болур. Хөйну тудуп турар бис, ынчалза-даа чедишпес-тир. Пенза бурунгу, чаңгыс каът бажыңнарлыг хоорай деп үвени база барымдаалап көөр аңаар, ынчангаш барып ужар чыгаан бажыңнардан кижилерни чаа бажыңнарже баштай кажуруп эгелээр апаары черле билдингир болгай... Ынчалза-даа шинтирлеттинмес ындыг айтырыглар турбас. Ынчангаш бистиң бүгү ажылдакчыларывыс амгы үениң чаагайжыды туттунган квартираларынче көжүп кирген турарынче чүткүл салып турар бис—деп, беседавыстың түнелинде Анатолий Полунин демдегледи.

Виталий ЕЛИСТРАТОВ,
ПМА-ның корреспондентизи.

Шүлүк кыдыраажындан

СОВЕТ КИЖИ

Түрегделдиң мөңгеде
узуткаан
Тургузукчу шалып ишдарганы —
Совет кижи төөгүнүң арнынга
Чолдуг хүнүү чырыткан
Ыңаныштыг —
Ындыг мерген күштү
Хоор чоңга
Коммунистиг партиявыс
берген.
Хүнден хүнге чуртталга
сайзыраан,
Күзел-сорук тоолдап ханмас хайныккан.
Совет кижи үе-шагны мурнап,
Чогаадыкчы соруктуг
ажылдаан
Идегелдиг —
Ишчи ындыг күштү
Хоор чоңга
Коммунистиг партиявыс
берген.
Ие-чуртка коммунизм
халазы
Ильичиниң бодааны дег
чыраан.
Совет кижи мөңге тайбың
дээш
Өртемчейниң өргүн чонун
кыйгырган
Аас-кежик —
Алыс ышының оруун
Хоор чоңга
Коммунистиг партиявыс
берген.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ХУУЛА БЭЭР

Часкы шагда күжүн мөөңнээш,
Чагырга чок «Маадыр» апаар.
Шапкын, түрлүг Алаш хемниң
Чаяап, торээн нези бар:
Чайгы даңның ханазында
Чайынналып, хөлбелчиңээш,
Эртенги хүн дээш кээрге
Эргеленир Кара-Хол ол.
Ындыг хөлдүн толу болгаш,
Ынак хемим чолу чоргаар—
Ырыларга, тоолдарга
Ындынналдыр йорээттирген.
Эргим хемим бо-ла хевээр
Эмдик чаңшап чыдар деп бе?
Кижилерге төннес күжү
Киженнетпейн дүүрээр деп бе?
Бөдүүн хөлдар унуп дозуп,
Моңге бетон дуңзаалапса —
Дагларының хөрээ четкен
Далай болуп хуула бээр оң.

В. САГАН-ООЛ.

АҢЧЫ МАЛЧЫН

Чөөн-Хемчиктиң Ийме девискээринде бо чылын бөрү көвүдээн, чопшуң хуузундаа, ниитиниң-даа малынга каражаны болдурып турар апарган. Ленин аттыг колхозтуң кадарчызы А. Монгуштуң кодан хоюнче өөр бөрү халдааш, 25 башты олурген. Сесегеде малчыннар Х. Сандан, С. Түлүш, Л. Монгуш оларның хоюндан ийи-үштен база хораткан.

Аглаарга алдырбас, аңнаарга өлүртпес элдептиг бөрүлер. Инек кадарчызы Монгуш Лаажык бөрү олуреңге кажар арганы хереглээп. Ховуда секке 2 капканы салгаш, ону элээн каш хонукта хайгаараан келген.

Бо чылдың апрель 22-де баарга ийи улуг бөрү каксын алган турган. Малчынче олар шуут-ла шуран халдаар байлалдыг апаарга, ол-ла черинге боолатылап өлүрген.

Аңнап чораан ол аныяк малчын бо эрткен кыжын элээн олчалыг болуп келген: 1 дырбактыг, 7 дилги өлүрген. Ол чыл Лаажыкты чон ам «Аңчы малчын» дижир апаргган.

О. АРАКЧАА.

ХРУСТАЛЬ

Шилди алмаз дег чайынналып турар кырларлыг кылдыр кылыр мастерлер... Шил үрүкчүзүнүң кылып кааны апаа-ла шилден магалыг хрусталь саваны канчаар кылырын түгле олар билир. Шилге хүн муңкуң чаштапчылар болуп чайнай бээр шак ындыг шугумнарны болгаш хөлерни кырлай кылырын түгле олар чедип ап турар.

Ол кайгамчык мергежилдиң кижилери Брянск областың Дятьково деп улуг эвес хоорайында ажылдап, чурттап турар. Ылда хрусталь заводу барык-ла ийи түс чыл болуп турар. Ол үениң дургузунда ук будүрүлгениң специалистериниң тургускан магалыг кылаңнааш шил саваларын саңнап четпес. Ховар дээн ол продукцияның үлегерлерин ында туруп турар тускай хрусталь музейинде делгээн.

Чечек өстүрер болгаш каастала савалардың, шил дашкаларның, фужерлериниң, шилден кылган турааскаал белектериниң коллекциязы ында үзүктелишкин чок немежип турар. Доктааттынган чаңчыл өзугаар, будүрген продукциялың бир экземплярын музейниң фондузунга бээр, а арткан түс-түс муңун Совет Эвилелиниң болгаш даштыны чурттарның хөй-хөй адрестери-биле хереглекчилерге чорудуп турар.

ЧУРУКТАРДА: ол заводтуң кылыглары—шил шивн база аскыр дагаа болгаш сава.

(ПМА).

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

МАЙ 9-ТА

1. Эртенгиниң 9 шак 30 минутада—В. И. Ленинниң турасказалынга мөчээн дайынчыларның, Кызыл партизаннарның турасказалдарынга гирлядылар, чечектер салыр.

2. Эртенгиниң 10 шакта—Тиилелгениң байырлалынга турасказаган хоорайның ажылчы чоннарының, Кызыл гарнизонунуң дайынчыларының киржилгези-биле митингизи болур.

3. 10 шак 30 минутада—Кызыл гарнизонунуң чыскаалын болгаш ырларын көөрү. Көрүдении В. И. Ленин аттыг шолге чорудар.

4. 12 шакта — «Тываның аныяктары» солунунуң шаңналы дээш чиик атлетиканың эстафетазы. Культура парыгының эжиниден эстафетаны эгелээр.

5. Май 8-те — Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары-биле хоорай аныяктарының ужуражыышкыны.

Политчырыдыышкын бажыңына 18 шакта эгелээр.

6. КУЛЬТУРАНЫҢ БОЛГАШ ДЫШТАНЫЛГАНЫҢ ГАСТЕЛЛО АТТЫГ ПАРЫГЫ

Май 8-9-та — Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының шаңналы дээш ажык шолдерге оюнар. 12 шакта эгелээр.

Май 8-те — Аныяктарның дыштанылга кежээзи таңды шолунге болур. Бал таңдылаарын эң эки күүседирилип конкурузу. 20 шакта эгелээр.

Май 9-та—Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының шаңналы дээш баг кагар талазы-биле мөргылдаа. 12 шакта эгелээр.

Ногаан театрга шериг кезээниң концерти. 17 шакта эгелээр.

7. «ХҮРЕШ» СТАДИОНУ

Май 8-те — Стол теннизиниң талазы-биле хоорайның хууда бирги черн дээш маргылдаа. 12 шакта КПП-ниң филиалының залына эгелээр.

Май 9-та—бичии оолдарның, улуг улустуң болгаш хоочуннарның аразында хүреш талазы-биле республиканың бирги черн дээш маргылдаа. 14 шакта эгелээр.

8. «СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 5 ЧЫЛЫ» СТАДИОН

Май 9-та—«Динамо» болгаш «Спартак» командаларының бут бөмбүүнүң талазы-биле хоочуннарының эш-хууда ужуражыышкыны. 17 шакта эгелээр.

9. «ЕНИСЕЙ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ

Май 8-те — Аныяктарның дыштанылга кежээзи. 20 шакта эгелээр.

10. АТБ-3-түү КЛУВУ

Май 8-те — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиктилери-биле ужуражыышкын. 18 шакта эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

Агаар

Бөгүн республиканга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус чылыг болур.

СПОРТЧУ БАЛЫКТААШКЫН

Чоокка чедир-ле спортчу балыктаашкынны сүгнүң байлаанга улуг хора чедирбес деп саналт турганы билдингир. Ынчалза-даа балык тывыжының үштүң бир кезээн ындыг балыкчыларның тудуп ап турары хыналдадан илерээн. Ооң чылда ниити хемчээлин алыр болза, 600—700 центнер балыктыр.

Балык тударының дүрүмүн болгаш балык курлавырын камгалаар дугайында саавының үрээн 449 таварылганың 346-зы республиканың суг хөөлбектеринге оор- ёзу-биле, хоруглуг аргалар-биле балыктаашкын болганын балык камгалалының органнары илереткен. Бир эвес хоруглуг аргалар-биле, оорлап турган туткан балыктын хемчээлин үстүнде санга немээр болза, дыка хөй болур.

Республиканың аңчылар болгаш балыкчылар ниитилели 3,5 муң кежигүннүг. Тожунуң, Каа-Хемниң болгаш барыын талакы районнарның ырак-узак чурттакчылыг черлериниң дыка хөй балыкчылары — ол ниитилелде бактаавайн турарын айтыр херек. Чамдык кижилер хоруглуг аргалар-биле балыктап турар таварылгалар база бар.

Чагытай хөлдү организастыг, чурум ёзугаар шын балыктаарының үлегерлиг чери кылыры чугула. Ону амгы үениң петелде-деннелинге дүүшкен, сонуургакчы балыкчыларның негелдезин хандырып шыдаар, бедик культуралыг балыктаашкын чери болдурар үе келген. Ол хөлдүң үлегер-чижээ-биле балыкчыларны шын, чаагай чаңчылдарга кижиидер херек.

Спортчу балыктаашкында балыкчы кижиниң сагыыр дүрүмнериниң бижиттинмээн негелделери, норма-чижектери база турар болгай. Ындыг норма-чижектер спортчунуң культуразын болгаш аажы-чаңын тодарадыр ужурлуг. Ёзулуг ак сеткилдиг балыкчы туттунган-на балыкты албас, аныяк балыкты сугже дедир салыптар болгаш камгалалда балыктарны өлүрбес. Олар балыктаарының дүрүмнерин дажык чокка күүседип, балык курлавырын камгалаарын бодунуң дорт хүлээлгези деп саналр.

Онгу беш чылда иштики суглардың үнелиг балык хевирлериниң курлавырын көвүдедирин көрген. Балык курлавырын көвүдедириниң үндезини —балыктың үүргене төгери болур. Чижээ, боттарының салгалын өстүрер дээнде ала-буга, бел, кадыргы дээн ышкаш балыктар 2-ден 32 муң чедир үүргенени төгер. Үстүнде балыктар түс-тузунда 4-тен 8 чыл чедир пазылыг турган, баштайгы үүргенезиниң хөй кезии боттанып, дирилбес болгаш балыктың оолдары назы четпейн узуткаттынар азы балыкчыларга туттурар.

Балыктың үүргене төгер үезинде бичии хемчээлдиг судноларның эзлери оларга улуг хораны чедирип турар. Олар балыктың үүргене төгер суглары дургаар моторлуг хемелер-биле өрү-куду эжиндиреррге, балык үүргенези тоо-быдраар, узуткаттынар.

1972 чылдың апрель 11-де болган ССРЭ-ниң Дээди судунуң «Бойдусту камгалаар дугайында хоойлу-дүрүмнү суд черлериниң ажылгаарының практиказының дугайында» шинтирин ёзугаар улус суттары күрүнеге 400 рубль чедир болган каража-когаралды балык тывыжының дүрүмүн үрээн деп саналр болгаш РСФСР-ниң кеземче хөрээнің 163-кү үүлүнүң ийиги кезээ-биле буруудадыр болгаш ындыг херек үүлгеткен кижилерни 4 чыл чедир хосталгазын казып шиидип болур.

ССРЭ-ниң суг хөөлбектеринге балык курлавырын камгалаар болгаш балык тударын углап-башкарарының дугайында дүрүмде балыктыг сугларны ажыглаарының кол-кол айтырыгларын тайылбырлаан. Дүрүмүн 6-гы үүлүнде айытканы: «Камгалалдыг девискээрлер, балык өстүрер хөөлбектер, хөлдерден болгаш оскедаа культурлуг балык ажылагыйындан аңгыда бүгү суглардан бодунуң хууда хереглелинге балыктаарын бүгү ажылчы чоннарга садар эрге чокка чөпшээрээр. Ол үеде балыктаарының доктаатканы дүрүмнерин сагыыр ужурлуг. Спорттуң эки-тура ниитилелдериниң тускайлан бергени суглардан спортчуларның болгаш сонуургактарының-даа балыктаарын ол ниитилелдерниң чөпшээрелин ёзугаар халас азы өртектиг-даа организастап болур».

Сонуургакчы балыкчыларның херек кырында удуртулга болдурар үүлдү Красноярск крайның болгаш Тыва АССР-ниң балык ажыл-агыйлыг сугларынга балыктаарының дүрүмү ол. Ооң 20-ги үүлүн ёзугаар балыктаарын чөпшээрээн херекселдер:

— бүгү системаларның болгаш хевирлериниң хол сыырткыыштары;

— спиннинг, салыр сыырткыыштар болгаш кылаңнааштар;

— дизип каан сыырткыыштар (балыкчы санынга-ла 10-дан хөй эвес).

Ооң аңгыда балык камгалалының органнарының чөпшээрээн сугларынга балыктаарын чөпшээрээр херекселдер:

— 1,5х0,7 метр ашпас болгаш чалгыны 2 метр чедип турар мунгаш четки азы бара.

Балыктаар девискээрни түс черниң балыкчылар болгаш аңчылар ниитилелдериниң дилээнин ёзугаар балык камгалалының органнары чөпшээрээн туруп болур. Ынчалза-даа ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүскомнары-биле дугуржур херек.

Бир балыкчы чаңгыс удаа балыктан үнериниң үезинде 10 килограммдан хөй эвес балыкты тудар ужурлуг. Балык тудар организацияларның харыылап турар суг хөөлбектеринден хуу кижилерниң балыктаарын чөпшээревес. Бистин республикада ындыг черлерге Сүт-Хол, Хам-Сыра дээн оон-даа оске чамдык девискээрлер хамааржыр.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1975 чылдың апрель 28-те үндүрген доктаалын ёзугаар Бии-Хемниң, Каа-Хемниң, Хам-Сыраның унарында турар чурттакчылыг черлериниң өрү-куду талаларынга үүгле он километр черлерден балыктаарын чөпшээрээн.

Балыктаарының дүрүмүнде балыктың үүргене төгер үезин май 1-ден июнь 10-га чедир доктаатканы болгаш ол үе иштинде Тыва АССР-ниң бүгү хөлдеринге, хемнеринге кандыг-даа арга-биле балыктаарын хоругдаан. Балык шала орай үүргене төгер черлер—Ноян-Хөлге болгаш Хам-Сыраның үстүү агымнарында хөлдерге балыктаарын июнь 1-ден июль 10-га чедир чөпшээрее. Чагытай хөлге майның 3-тен июнь 10-га чедир пелядь, шортан болгаш язь үүргене төгер болганда, аңаа ол үеде балыктаарын база хораан. Бел, мыйыт, кадыргы дээн ышкаш балыктарның үүргене төгер чери—Азаска чылдың кайы-даа үезинде балыктаарын хорааны билдингир. Балык хөй туттунуп, балыгланыр болганда, торпедо деп херексел-биле балык тударын база чөпшээревейн турар.

Чурттуң байлаа—балык курлавырын камгалап, ооң өзүнкөвүдээриниң хемчеглерин алыры, төтчеглекчилер-биле чогуур ажылды чорудары черче партия, совет, хөй-ниити организацияларының кол соруугазы болур ужурлуг.

В. ТВЕРДЯКОВ,
республиканың бойдус камгалалының ниитилелиниң суг хөөлбектерин болгаш балык курлавырын камгалаар секциязының удуртукчузу.

Телевидение

МАЙ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

8.35—«Дуруаалар ужуп чор». Уран-чечен фильм.
10.10—Мультфильмнер программазы.
11.00—Медээлер.
11.10—«Майның ырлары». Аныяк күүседикчилерниң концерти. Таллиндеп дамчыдылга.
11.14—«Кадыкшылга». Эртемшинчилелдиг программа.
12.10—«Кады ажылдажылга». Тележурнал. Дамчыдылганы политика талазы-биле хайгаракчы А. Каверзнев кылыр.
12.40—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Русланова орус ырларны ырлап күүседир.
13.05—«Кижи. Чер. Октаргай». Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. И. Севастьянов ону удуртуп чорудар.
13.35—«Сеткилдиң ханызындан». Саратов областында Балаково хоорайның ажыл-ишчиле р и-б и л е ужуражылга.
15.20—15.30—Чапсар.
15.30—«Билдингир-даа болза, бүзүренчиг эвес».
16.30—«Делгелге залдарын болгаш музейлерин эргин кезиилшаан». Бүгүэвилеледиң академика делгелгези.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—«Коге-бугалар, кылыйтыңар-ла». «Ровестник» деп танцы ансамблиниң концерти.
18.00—«Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң кубогу дээш финал. ЦСКА-ның спорт ордузундан дамчыдылга. Чапсарда медээлер.
20.15—20.25—Чапсар.
20.25—«Дзю-до хүреш талазы-биле Европа чемпионады». Киевтен дамчыдылга.
21.05—Совет Армиязының А. А. Александров аттыг ийи дакпыр Кызыл Туктуг ыры-танцы ансамблиниң концерти. Ону социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң улустуң артизи, генерал-майор Б. А. Александров удуртуп турар.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

Кинотеатрларда

МАЙ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ковпак дугайында бодал: «Бораан-дүвү» деп ийиги фильм. 9.50, 11.40, 13.30, 15.20, 17.10, 19.00, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ажылдавас кижиниң амыдырал-чуртталгазындан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Даарта апрельдиң үше» 15.00, «Ынакшыл болгаш карак чажы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: «Черлик чүрек» 15.00, 17.00, 19.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлетүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17151 ЧАГЫГ № 1328.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00141.